

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA**  
v Českých Budějovicích  
**PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**KATEDRA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY**

**Analýza vnějších a vnitřních motivů u**  
**drogově závislých**  
**Bakalářská práce**

**Praha 2011**

Vedoucí bakalářské práce:  
**Mgr. Jan Vaněk**

Vypracoval:  
**Jan Kubeš**

## Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou – diplomovou – rigorózní – disertační práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

DATUM

podpis studenta

**Děkuji panu Mgr. Janu Vaňkovi za metodickou pomoc, kterou mi poskytl  
při zpracování mé bakalářské práce.**

**Praha  
2011**

**Jan Kubeš**

## Anotace

Autor se ve své práci zaměří na následující okruh otázek: jaké vnitřní motivy (*potřeby, zájmy, hodnoty*) a jaké vnější (*sociokulturně podmíněné – referenční skupiny, normy, identifikační vzory*) motivy vedou ke vzniku drogových závislostí? Jaké odlišné typologie motivací lze u různých uživatelů najít? Existují rozdílné motivační struktury uživatelů drog? Jakou roli hrají v užívání drog referenční skupiny - jejich působení a jakou hodnotové orientace a potřeby? Jakou roli při vzniku drogových závislostí hrají životní styly závislých? Autor po vysvětlení klíčových pojmů v oblasti vnitřní a vnější motivace, drogové závislosti v teoretické části, objasní strategii *grounded theory*, zakotvenou teorii v metodologické části a bude provádět polostrukturované hloubkové rozhovory, v nichž bude hledat rozdílné motivační struktury, které vedly uživatele drog k vyzkoušení drogy. Vyhledá v rozhovorech, co bylo hlavním spouštěčem, popřípadě poukáže na souhru motivačních faktorů, které vedly k užívání drog. Bude pátrat po tom, jakou roli hrají při vzniku drogových závislostí životní scénáře drogově závislých. Na konci práce v závěru shrne objevené zákonitosti.

**Klíčová slova:** motivace (vnější, vnitřní), motiv, potřeba, referenční skupina, závislost, drogy

## Abstrackt

The author focuses in his work on the following issues: what internal (needs, interests, values) and external motives (socio-culturally determined – reference groups, norms, identification patterns) lead to the emergence of drug addiction? What different incentive structures of drug abusers can be found? Are there different incentive structures of the drug abusers? What is the role of reference groups – their effects, value orientations and needs in abusing drugs? How is lifestyle of drug addicts important at the beginning of drug addiction? The author after explaining of the strategy of grounded theory, stipulated in theory within the metodological section, following with in-depth semi-structured interviews, in which he looks after different incentive structures that lead drug users to test drugs. In interviews he searches main triggers or point out the interplay of motivational factors that lead to drug abuse. He looks for the role of life scenarios of drug addicts at the beginning of addiction. The work ends with summarizing the discovered patterns.

**Key words:** motivation (external, internal), motive, need, reference group, addiction, drugs

# Obsah

|           |   |
|-----------|---|
| Úvod..... | 8 |
|-----------|---|

## **TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....10**

|                                                                                                             |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TEORIÍ.....</b>                                                           | <b>10</b> |
| 1.1. MOTIVACE.....                                                                                          | 10        |
| 1.2. VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ MOTIVACE .....                                                                        | 11        |
| 1.2.1. Stimulační motivy .....                                                                              | 12        |
| 1.2.2. Sociální motivy.....                                                                                 | 13        |
| 1.3. MASLOWOVA HIERARCHIE POTŘEB.....                                                                       | 13        |
| 1.4. MURRAYOVA KOMPLEXNÍ TEORIE MOTIVACE – TEORIE POTŘEB.....                                               | 14        |
| 1.6. VÝKONOVÁ MOTIVACE.....                                                                                 | 15        |
| 1.6.1. Potřeba dosažení úspěšného výkonu.....                                                               | 15        |
| 1.6.2. Potřeba vyhnout se neúspěchu.....                                                                    | 16        |
| 1.6.3. Potřeba vyhnout se úspěchu.....                                                                      | 16        |
| 1.7. POJEM FUNKČNÍ – DYSFUNKČNÍ RODINA.....                                                                 | 16        |
| 1.8. TEORIE REFERENČNÍCH SKUPIN.....                                                                        | 17        |
| 1.9. ZÁVISLOST .....                                                                                        | 18        |
| <b>2.DROGY.....</b>                                                                                         | <b>20</b> |
| 2.1.HISTORIE UŽÍVÁNÍ OMAMNÝCH LÁTEK.....                                                                    | 20        |
| 2.2. ROZDĚLENÍ OMAMNÝCH LÁTEK.....                                                                          | 21        |
| 2.3. NEUROLOGICKÉ ÚČINKY UŽÍVÁNÍ NĚKTERÝCH CHEMICKÝCH LÁTEK, JEDNOTLIVÉ DRUHY DROG A JEJICH ZNEUŽÍVÁNÍ..... | 22        |
| 2.4. ČESKÁ DROGOVÁ SCÉNA.....                                                                               | 29        |

## **EMPIRICKÁ ČÁST PRÁCE.....31**

|                                                          |           |
|----------------------------------------------------------|-----------|
| <b>3.VÝZKUM.....</b>                                     | <b>31</b> |
| 3.1.VYMEZENÍ KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....                    | 31        |
| Metoda analýzy – zakotvená teorie.....                   | 31        |
| 3.2.ROZHOVOR POLOSTRUKTUROVANÝ (ROZHOVOR S NÁVODEM)..... | 33        |
| 3.2.1. Příprava otázek.....                              | 34        |
| 3.2.2 Tvorba otázky.....                                 | 34        |
| 3.2.3. Uskutečnění rozhovoru.....                        | 35        |
| 3.3. PROVEDENÍ VÝZKUMU.....                              | 36        |
| 3.3.1 Vytváření výzkumného vzorku.....                   | 36        |
| 3.3.2. Kódování dat.....                                 | 38        |
| Respondent č.1 muž 31 let.....                           | 38        |
| Respondent č.2 muž 32 let.....                           | 39        |
| Respondent č.3 žena 23 let.....                          | 41        |
| Respondent č.4 žena 21 let.....                          | 42        |
| Respondent č.5 muž 25 let.....                           | 43        |
| Respondent č.6 muž 26 let.....                           | 44        |
| Respondent č.7 muž 26 let.....                           | 46        |
| Respondent č.8 muž 27 let.....                           | 47        |
| Respondent č.9 žena 27 let.....                          | 48        |
| Respondent č.10 muž 21 let.....                          | 49        |
| Respondent č.11 žena 19 let.....                         | 51        |
| Respondent č.12 muž 31 let.....                          | 52        |
| respondent č.13.....                                     | 53        |
| 3.4. SHRNUTÍ.....                                        | 54        |

|                                               |    |
|-----------------------------------------------|----|
| Ovlivnění sociální skupinou a prostředím..... | 54 |
| Stimulační motivy a explorační chování.....   | 55 |
| Vliv výkonové motivace.....                   | 56 |
| Potřeba úniku od problému.....                | 56 |
| Vliv rodinného prostředí.....                 | 57 |
| Účinnost preventivních akcí.....              | 58 |
| 3.5. ZÁVĚR.....                               | 60 |
| SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....                | 61 |
| SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ.....             | 62 |
| SEZNAM PŘÍLOH.....                            | 62 |

## Úvod

Svou profesí se oborově nepřibližuji k tématice závislosti ani problematice zneužívání návykových látek. Toto téma mě však zaujalo z důvodu osobní zkušenosti, kdy jako obyvatel městského prostředí jsem měl částečnou možnost pozorovat osudy lidí jež se dostaly do obtížných situací díky užívání drog. Pokud potkáte osobu, kterou jste znali jako pohotového, v kolektivu oblíbeného člověka jak je schopen prakticky čehokoliv, pro několik okamžiků bezstarostného pocitu vyvolaného chemickou látkou, nutně to ve vás vyvolá otázku jaká věc dohnala tuto bytost do stavu živoření.

Na člověka působí během života mnoho různých situací a vlivů, se kterými musí určitým způsobem naložit. Jako ve většině případů si můžeme zvolit dobrou a špatnou cestu. Ne vždy zvolíme správný, obecně společensky uznávaný způsob řešení. Jedním z takových způsobů bývá zneužívání psychotropních omamných látek pro „obelstění“ životních obtíží. Případy kdy zdravá psychicky nevybočující osoba začne využívat účinky psychotropní látky a sklouzne do kolotoče závislosti se bohužel často vyskytují také v našich krajích. Člověk, kterému na první pohled nic nechybí k relativně spokojenému životu se během krátké chvíle dostává do složité životní situace.

Hlavní otázkou jež se v tomto textu budeme zabývat zní: „Co člověka vede k tomu, že sáhne po látce, škodící jemu samému?“

Ačkoliv dnešní společnost nabízí mnoho informací o vlivech, účincích a hlavně dopadech těchto sloučenin na organismus, ale i společenské vztahy a postavení jedince, stále se objevují nové a nové generace uživatelů, kteří drogu „vezmou“ a spojí svou existenci s drogami. Velmi často končí v pavučině závislosti se všemi souvisejícími negativními dopady na jejich bytí. Tato práce se pokusí stanovit a pojmenovat důvody, proč se lidé chápou omamných látek tam, kde by měli vyvinout vlastní aktivitu k řešení nastalé situace.

V teoretické části mé bakalářské práce se budu zabývat definicemi pojmů závislost, ale především motivace, jejímu rozdělení a několika teoriemi o pohnutkách, které mají vliv na lidské jednání. Dále se budu snažit nastínit obecný přehled o nejrozšířenějších druzích návykových látek, jejich historii, a také popíši účinky na chod lidského organismu.

Praktickou část své práce věnuji výzkumu příčin vzniku závislosti na droze a pokusím se najít nejrozšířenější typy motivů vedoucím k závislosti na



psychotropních látkách. Budu se ptát, jaké impulzy či vnitřní pohnutky vedly postiženého k experimentování s návykovými látkami.

Cílem této práce je snaha pomoci jednotlivci předcházet stavům mysli vedoucím ke zneužívání drog a vzniku závislosti jak u sebe, tak také u svých bližních, případně včas zachytit rozvoj tohoto neuduh. V textu budu pracovat s pojmy vnitřní a vnější motivace, vymezením která je pro člověka důležitější a má větší vliv na lidské chování. Pokud si dokážeme uvědomit motivaci vedoucí k zneužívání psychotropních látek, budeme moci lépe předcházet vzniku těchto závislostí a negativních jevů s tím souvisejících, ať už se jedná o samotnou závislost, nebo třeba problematiku kriminality spojenou s výrobou a distribucí omamných směsí.

Nemusíme bojovat s negativními důsledky, pokud nenastanou důvody k jejich vzniku.

# ***Teoretická část práce***

## **1. Vymezení základních pojmů a teorií**

### **1.1. Motivace**

Slovo motivace vzniklo na základě latinského slovesa *movere* – pohybovat. V českém jazyce můžeme najít velmi příhodné synonymum pro tento výraz a to slovo „pohnutka“. Živé bytosti se chovají a jednají určitým způsobem z důvodu nějaké hybné síly, nějakého motivu. Ten ovlivňuje lidské chování a určuje jeho směr, intenzitu a udržuje ho ve vytyčených kolejích až do dosažení požadovaného cíle - mety. *„Motivaci lze definovat jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci, nebo dosáhnout něčeho pozitivního“.* (Plháková, 2004, str.319)

Studium motivace je převážně posuzováno buď z hlediska pobídek chování z vnějšího prostředí tzv. Incentivů, jako důležitější přístup se však zdá být pohled vnitřních mentálních pohnutek.

Druhy motivů, rozdělení motivačních činitelů

Osobnost chce nějakého cíle dosáhnout, nebo se snaží něčemu vyhnout. Jedná se o osobní příčinu určitého chování, která většinou dává subjektivní smysl dané osobě.

V odborné literatuře můžeme motivy rozdělit na:

- **vědomé** - které si uvědomujeme
- **nevědomé** - jenž si uvědomujeme zkresleně (*motiv je ve vědomí, ale dotyčný neví, proč tento pocit má*), nebo si je neuvědomujeme vůbec

„Jako určité specifické nevědomé motivační činitele zmiňuje C.G. Jung, tzv. komplexy, které vznikly jako důsledky, většinou negativních zážitků, vyvíjející nevědomí, motivační vliv na chování jedince s kompenzačním cílem daného podmětu“. (Jung, 1997a, str.246).

Motivy můžeme také roztrždit na kategorie *sebezáchovných* motivů, které postihují primární biologické pohnutky umožňující člověku přežití, stejně jako i přežití lidského druhu. Pocity žízně, hladu, únavy, ale také sexuální či rodičovské pocity jsou nám vrozeny, avšak způsob uspokojení těchto potřeb učí člověka jeho *primární skupina* - rodina, která je utvářena určitým druhem kultury. Další oblastí jsou tzv. *Stimulační motivy*. Nejsou sice potřebné pro základní přežití, ale slouží k získání psychické pohody za pomoci vnějších stimulačních podnětů. Lidé si rádi hrají, učí se nové zábavné věci a prožívají neobvyklé zážitky provázené trémou, rostoucím výkonem, protože tyto zážitky vyvolávají pocity vedoucí k pozitivně laděné náladě. Do této sféry patří také, pro tuto práci důležitá, stimulace pomocí psychoaktivních látek. Třetí skupina je řazena jako *skupina sociálních motivů*. Někteří odborníci považují tento druh motivů za nejdůležitější okruhy motivace<sup>1</sup>. Potřeba úspěchu a výkonu, afiliace, intimity a moci bývá v odborné literatuře doplňována potřebou vlastnictví. Dokonce je také popsána potřeba vyhnout se úspěchu.

## 1.2. Vnitřní a vnější motivace

V kruzích behaviorální a kognitivní psychologie, můžeme nalézt rozdělení druhů motivace na vnitřní a vnější. Pokud určitou činnost provádíme za účelem dosažení konkrétního zisku hovoříme o motivaci vnější (*excentric motivation*). Naproti tomu o vnitřní motivaci (*intrinstic motivation*) se jedná v tom případě, když za vykonanou aktivitu neočekáváme zjevnou odměnu, kdežto činnost přináší vnitřní uspokojivý pocit již při uskutečňování aktivity. „*Podstatou vnitřní motivace je přirozená lidská tendence vyhledávat novost a rozptýlení, dokazovat si svou schopnost řešit problémy, překonávat překážky, zvládat obtížné úkoly a řídit svůj vlastní život*” (Plháková, 2004, str. 383). Množství odborných experimentů provedených v sedmdesátých letech v Severní Americe prokázalo nadřazenost vnitřní motivace nad motivací vnější. Subjekt vydrží u vykonávané činnosti déle, pokud má o aktivitu vnitřní zájem, činnost není pouze prostředek k získání uspokojující odměny. „*Mnoho terapeutů pracujících s drogově závislými, by zřejmě souhlasilo s tím, že vyléčení je možné teprve v okamžiku, kdy se pacient vnitřně rozhodne, že se chce své závislosti zbavit*” (Plháková, 2004, str. 384).

---

<sup>1</sup> D. McClelland, Winter

### 1.2.1. Stimulační motivy

Jednou z důležitých druhů pohnutek pro tuto práci jsou stimulační motivy. K tomu aby člověk dosáhl duševní pohody potřebuje přijímat od okolí vnější stimulační prvky, které vyvolávají duševní a tělesnou aktivitu. Tyto motivy nejsou důležité pro to, aby jedinec přežil, ale udržují ho v duševní rovnováze. Pokud nedochází k jejich uspokojování nastává *podrážděnost, neklid a nespokojenost* jedince, který se nudí a nedostává dostatek externích vjemů a podmětů. Lidé často usilují o zvýšení vybuzení, s rostoucím napětím roste výkon osoby, ale jen do určitého bodu. Při přemíře podmětů (*zážitků*) dochází k nadměrnému stresu, úzkosti, či obavě z neúspěchu to jest k nepříjemným pocitům. Výkon může klesat také pod vlivem trémy, obavy z neúspěchu. Potřeba proměnlivých vnějších podnětů pravděpodobně souvisí s tím, že lidské smyslové orgány reagují především na změnu. „*Stimulační motivy se projevují hravostí, zvědavostí a vyhledáváním neobvyklých zážitků*” (Plháková, 2004, str.357 ).

Psycholog Richard Solomon na základě potřeby proměnlivých senzorických podmětů vyslovil teorii, která se snaží objasnit důvody trvání závislosti na vzrušujících riskantních zážitcích a hlavně na zneužívání psychoaktivních látek. Ve své *teorii protikladných procesů* tvrdí, že každý pocit má svůj protiklad, jehož navození zajistí psychický rovnovážný stav. Pokud dojde v lidské mysli k emočnímu zážitku, začne se vytvářet také jeho opak, který redukuje sílu původního citového stavu. Postižený užije psychoaktivní látku, což vede k příjemným prožitkům, až euforickým stavům. Ale po odeznění účinku se dostaví pocity velmi nepříjemné, související s abstinencií příznaky. Postižený se uchýlí k další dávce pro navození opětovných euforických a kladných pocitů. Jenže postupně se intenzita přijímaných prožitků snižuje vlivem zvyku a opakování, ale míra záporných pocitů zůstává stejná. Jedinec navýší dávku pro navození stejného prožitku, který prožíval při prvních zkušenostech. Důvod se později přesune z potřeby intenzivního kladného senzorického vjemu, na potřebu zbavení se nepříjemných pocitů při odeznívání a abstinenci.

Existence stimulačních motivů objasňuje jeden z důvodů vzniku drogové závislosti a to jak bylo výše řečeno, potřeba proměnlivých senzorických podnětů jako prvotní pohnutka a opakování příjemných pocitů, při nich navozených. Lidově řečeno „člověk má rád určitou změnu a nerad se nudí”

### 1.2.2. Sociální motivy

potřeba afiliace, potřeba definovaná jako tužba jedince vytvářet společenské vazby s ostatními. Pro tuto potřebu si člověk vybírá objekty, se kterými má společný nějaký rys, věc či zájem. Sdružuje se okolo lidí stejné věkové kategorie, skupiny jejíž směr smýšlení se podobá jeho představám a názorům, nebo s lidmi, kteří mají stejný problém jako on sám, aby mohl porovnávat svou situaci se svým stavem, případně našel s pomocí zkušeností ostatních jeho řešení. „*Příčinou afilační aktivity jsou přinejmenším dvě pohnutky: a) pozitivní snaha pobývat ve společnosti druhých lidí a sdílet s nimi různé zážitky b) vyhýbání se samotě*” (Plháková, 2004, str. 377).

### 1.3. Maslowova hierarchie potřeb

Americký psycholog Abraham Maslow formuloval novou teorii o hierarchii potřeb ve své knize „Motivace a osobnost“. Maslow tvrdí, že základ potřeb člověka je vyjádřen biologicky, avšak s dispozicemi danými od narození a ovlivněn vnějšími faktory. Seřadil jednotlivé potřeby od těch základních po ty nejvyšší a rozřadil je do pěti kategorií.

1. **fyziologické potřeby** – primární – žízeň, hlad, potřeba spánku
2. **potřeby bezpečí** – jistota, stabilita, spolehlivost, osvobození od strachu, úzkosti a chaosu, potřeba struktury, pořádku, zákona, mezí, silného ochránce.
3. **Potřeba lásky a náklonnosti** – potřeba někam patřit (potřeba sounáležitosti)
4. **potřeba uznání** – potřeby dosažení úspěšného výkonu a potřeby prestiže
5. **potřeby seberealizace** – žádost sebenaplnění, tendence uskutečnit své možnosti

Možnost seberealizace či estetického cítění nebyla zatím prokázána u jiného živočišného druhu.

Dalším stupněm Maslowova rozčlenění je soubor prvních čtyř skupin na množinu nedostatkových, *deficitních D – potřeb*. Rozeznáváme nižší fyziologické pohnutky, potřeby bezpečí a opakem jsou vyšší, jako potřeby lásky a sounáležitosti. Pokud jedinec uspokojuje tyto potřeby, snižuje své psychické napětí a udržuje tak svůj duševní rovnovážný stav. Maslow označuje tento

princip jako „černou díru“, kterou je nutno zaplnit. Naproti tomu potřeby z páté kategorie jsou v tzv. oblasti potřeb bytí (*B – potřeby*). Pokud dochází k jejich uspokojování, intenzita se nesnižuje, spíše roste, protože se člověku otevírají nové a nové možnosti. Protože D – potřeby jsou propojeny se správným chodem lidského organismu, uspokojování nižších potřeb bývá nadřazeno uspokojování potřeb vyšších. Samozřejmě i v tomto pravidle existují výjimky, když je potřeba seberealizace uspokojována na úkor nižších potřeb. Mnoho lidí v dnešní době upřednostňuje svůj kariérní postup před gratifikací potřeby bezpečí a lásky.

#### 1.4. Murrayova komplexní teorie motivace – teorie potřeb

Další americký psycholog Henry Murray ve své práci poprvé užíval slovo potřeba jako synonymum pro slovo pud. Učinil tak v díle svého výzkumného týmu „Výzkumy osobnosti“, ve své části o komplexní teorii motivace. „*Potřebu označuje jako sílu v oblasti mozku, která organizuje vnímání, myšlení, snažení a jednání v určitém směru, s cílem změnit existující neuspokojivou situaci*“. (Plháková, 2004, str. 366)

Potřeby rozřadil do významových skupin a to na **primární** (*viscerogenní*), které vznikají a jsou uspokojovány na základě vrozených fyziologických procesů. Lidská bytost potřebuje dýchat, jíst, pít a vyhledává vhodné klimatické podmínky pro svůj organismus. Všechny tyto procesy jsou obsaženy ve skupině primárních potřeb. **Sekundární potřeby** jsou součástí osobnosti, vycházejí z funkcí nervového centra a částečně se podílejí na povaze jedince. Potřeba jedince je uznání odmítání, poznávání, opozice či agrese (a mnoho dalších). Murray uvádí seznam více než dvaceti sekundárních potřeb utvářejících psychické uzpůsobení člověka. Jedinečnou pozici mají dle Murraye *sexuální potřeby*, které mají rysy vhodné pro obě skupiny pohnutek. „*Vědec předpokládá, že každý má všechny potřeby, ale existují značné individuální rozdíly v jejich úrovni a intenzitě*“. (Madsen, 1972, str.166-167).

Neméně důležitými výrazy v této komplexní teorii je pojem *tlaků* a *témat*. Murray tvrdí, že pokud potřeba nevznikne sama o sobě, vznikne na základě tlaku, který je vyvolán vnějšími vlivy ať již v kladných hodnotách (*potřeba něco získat*), nebo záporných (*potřeba se něčemu vyhnout*). „*Téma je výsledkem mezi tlaky a potřebami*“. (Plháková, 2004, str.366)

Tato témata se člověku opakovaně vracejí do života, v důsledku opakujících se tlaků, kterým byla osoba vystavena v dětství.

### **1.5. Duální teorie Sigmunda Freuda**

Sigmund Freud se domníval, že všechno chování je motivováno, i když některé chybné nebo náhodné úkony jsou motivovány pohnutkami o kterých vědomí neví. Při působení určitých podmínek se silný pudový podnět výrazně projeví v chování jedince, přičemž dojde k vybití z pohledu subjektu cestou nejmenšího odporu. Toto jednání jenž je motivováno „*primitivními popudy*” označují psychoanalytici jako Agování (*acting out*). Odborná veřejnost řadí do této skupiny také uvolňování napětí pomocí psychoaktivních látek, kdy postižený dosáhne uvolnění tenze nepříliš vhodným způsobem bez ohledu na další následky.

### **1.6. Výkonová motivace**

*Lidé se snaží plnit své úkoly, které hodnotí z vlastního hlediska k určitému standardu pro úspěch. Z tohoto konání získávají pocit uspokojení. V rámci výkonové motivace se tyto potřeby projevují v určitých mezích a to jako potřeba dosažení úspěšného výkonu, vyhýbání se neúspěchu a potřeba vyhnout se úspěchu.*

#### **1.6.1. Potřeba dosažení úspěšného výkonu**

*„Murray definuje potřebu úspěchu jako potřebu překonávat překážky, uplatňovat své schopnosti, snažit se vykonat něco obtížného tak rychle a dobře, jak je to jen možné”. (Rathus, 1984, str. 275) (Plháková, 2004, str.372)* Hodnota výkonové motivace se většinou formuje v časném dětství pod vlivem přístupu rodičů (*referenční skupiny*). Dle výzkumů Johna Atkinsona (1965) si jedinci s vysokou měrou hodnoty potřeby úspěšného výkonu, vybírají středně obtížné úkoly (podle jejich individuálního posouzení), které pro ně znamenají určitou výzvu, ale zároveň je reálné je splnit. Lidé s nízkou úrovní potřeby úspěšného výkonu si vybírají překážky buď extrémně obtížné, jejichž nesplnění na ně nevrhne tak špatné světlo hodnocení, nebo jednoduché, které nebudou činit obtíže při splnění a potvrdí jejich schopnosti před ostatními.

### 1.6.2. Potřeba vyhnout se neúspěchu

Opačně orientovaná síla potřeby dosažení úspěšného výkonu má za úkol odvrátit úzkostné pocity, které by mohli nastat při neúspěšném pokusu.

Subjekty se těmito pocitům snaží vyhnout stylem, že se úplně vyhnou situaci vyžadující výkon, nebo jsou motivováni o to více, aby neselhali. Po splnění úkolu se dostaví pocit úlevy, ne uspokojení. Mnoho faktorů rozhoduje o tom, zda se motivace vydá jednou či druhou linií vývoje, ale opět poukazují na formování v dětských letech a dá se ze systému chování jedince odtužit průběh dětství.

### 1.6.3. Potřeba vyhnout se úspěchu

U některých lidí se paradoxně může projevit též potřeba vyhnout se úspěchu. Jedinec se díky obavě z odpovědnosti, či z obtíží nastalých při výkonu snaží vyhnout úspěchu. Podstatným faktorem je obava, že dojde k vyloučení ze skupiny „*průměrného*“ kolektivu, pod vlivem zažitého stereotypu či závidí okolí.

## 1.7. Pojem funkční – dysfunkční rodina

Rodina tvoří první interakční skupinu s níž přijde jedinec do styku a od jejíchž členů přebírá zvyklosti a systémy chování. Pokud se rodina chová negativním způsobem, může se potomek tyto zvyky naučit, popřípadě se nežádoucím způsobem oprostit z vlivu rodiny.

Rodinu, která plní svou výchovnou funkci a funkci zázemí pro jedince můžeme označit za rodinu funkční.

Dysfunkční rodiny jsou rodiny často neúplné (také v úplné rodině může docházet k patologickým jevům), kde se rodiče nedostatečně, nevhodně, nebo vůbec nestarají o výchovu dítěte, nemají zájem o jeho potřeby čímž neplní svou primární funkci a dítě od nich přejímá negativní zvyklosti, které pak aplikují na vlastní chování při sociálních interakcích. „*Dysfunkční rodina je místem, v níž jeden, nebo více členů produkuje nezdravé, maladaptivní chování*”. (Sobotková, 2001, str 33) Charakteristické je pro ni popírání, či neřešení problémů, vzájemné obviňování, chybějící intimita, rigidní role, nejasná pravidla a kompetence, potlačování osobní identity na úkor identity rodinné. Individuální potřeby členů rodiny jsou obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybějící jasné hranice mezi členy rodiny.



Protože rodina hraje v životě jedince jednu z nejdůležitějších preventivních rolí je nutné, aby z ní potomek přijímal pozitivní odraz a zkušenost. Poté, až se dostane do situace, kdy se bude rozhodovat zda drogu odmítne, nebo zneužije, bude velmi záležet na odezvách, které získá od své primární rodiny. V této situaci hraje klíčovou roli několik faktorů. Jako první uvádím atmosféru v rodině, závislou na toleranci jednotlivých členů a na zájmu o problémy a potřeby druhého. Odborná literatura uvádí stav, kdy čtyři pětiny narkomanů pochází z rodin s negativním rodinným prostředím. S tímto faktorem je spojena také tolerance ze strany rodičů vůči dítěti. Problémem je buď neúměrné používání trestů, nebo naopak přílišná benevolence a maximální volnost ponechaná dítěti, která špatně vymezí společenské hranice. ,

Jako další aspekt náchylnosti ke zneužívání omamných látek můžeme považovat zvyky a činnosti rodičů. Narkomané se nerekruťují pouze z rodin nízkého sociokulturního stupně, ale také z rodin s dobrým materiálovým zabezpečením a relativně dobrých vztahů. U těchto rodin však nebývají provozovány žádné volnočasové aktivity, které by osvěžily rutinu všedního života. Tito rodiče se často věnují pouze profesnímu životu a svou nepřítomnost a nezáměr vynahrazují dítěti materiální a finanční kompenzací. Potomek se může uchýlit k nákupu „zábavy“ ve snaze upoutání pozornosti, nebo zahrání nudy. S tím souvisejí také odborné výzkumy, které zkoumají sklony člověka k závislosti ve vztahu k ekonomické situaci v rodině. Ty prokázaly, že největší procento drogových uživatelů se rekrutuje z krajních poloh zkoumaného rodinného spektra, z vrstev chudších a protipólu vrstev bohatých.

### **1.8. Teorie referenčních skupin**

Člověk se jako společenská bytost shlukuje do sociálních skupin jejíž členové mají určitou společnou vlastnost, nebo společné smýšlení, či kulturní kořeny. Každý jedinec je během svého života členem mnoha skupin, od primární (rodina), sekundární (různé asociace, pracovní kolektivy) až po skupiny referenční.

Referenční skupina, je seskupením nejméně dvou lidí, které použije individuální osobnost jako určitý druh měřítka pro své vlastní chování a přijímání názorových postojů, nebo dokonce vlastního vzhledu. O termín referenční (vztažná) skupina se zasloužil H. Hyman a teorii referenčních skupin pak

nejvýznamněji rozvedl americký sociolog Robert King Merton. Člověk usiluje o to patřit do této skupiny, pokud již není jejím členem, protože její hodnotový systém je z části, nebo zcela sympatický jeho osobnostním představám.

*„Referenční skupina je ta, jejímž členem člověk není, ale je pro něj velice přitažlivá, rád by k ní patřil, a proto na něj může mít značný vliv. Tato skupina bývá hodnocena pozitivně, mnohdy až idealizována”.*

(Vágnerová, 2007, str.310)

Jedinec se se skupinou identifikuje. Naproti tomu může být hodnotový žebříček v rozporu se smýšlením osobnosti, která se distancuje od jejích ideí a názorů. Též může nastat stav, kdy člověk není členem příslušné sociální skupiny, pouze aspiruje na členství, chová se tak, aby se členem stal. Tehdy mluvíme o anticipační socializaci, kdy si jedinec osvojuje vzorce chování potřebných pro vstup do referenční skupiny. Touha patřit do určité referenční skupiny je tak silný motivační prvek, že dotyčný je ochoten podstoupit různé druhy přijímacích rituálů či neobvyklých zkoušek. Pokud se neodehraje očekávaný vstup do vysněné referenční skupiny, může to mít negativní vliv na psychické rozpoložení člověka, kdy se dostaví stav frustrace či deprivace.

Z hlediska vzniku drogové závislosti dochází k několika situacím

- jedinec začne řešit deprivaci neuskutečněného členství pomocí návykových látek.
- Jedinec začne s návykovými látkami z důvodu začlenění do skupiny, nebo udržení se ve skupině.
- Jedinec začne s návykovými látkami z důvodů oproštění se od vlivu určité referenční skupiny.

## **1.9. Závislost**

Závislost můžeme definovat jako stav kdy absence určité látky nebo podmětu vyvolává v lidském těle fyzické, nebo duševní obtíže. Pokud osoba užívá opakovaně určitou látku, či vykonává určitou činnost přinášející uspokojení, může si vypěstovat závislost na tomto podmětu, což vede k podstatným změnám v somatické, psychické a sociální sféře.

Dělíme ji na : a) fyzickou závislost

b) psychickou závislost

Rozvoj závislosti na nelegálních drogách je kratší než vznik závislosti na alkoholu a probíhá ve čtyřech fázích:

1. experimentální – první užití látky, pokusy s látkou, ventil užitý jako únik od reality
2. příležitostné užívání – pomáhá zvládat různé každodenní situace, zatím nevzniká závislost
3. pravidelné užívání – pravidelná konzumace drogy
4. návyk a závislost – ztráta jakékoliv jiné motivační hybné síly než touha po droze.

*„V MKN- 10 se uvádí, že „...užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost, než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky přepsány), alkohol nebo tabák“. Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během posledního roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:*

- a) silná touha nebo pocit puzení užívat látku,*
- b) potíže v kontrole užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky,*
- c) tělesný odvykací stav, jestliže je látka užívána s úmyslem zmenšit jeho příznaky, což je zřejmé z typického odvykacího syndromu pro tu kterou látku nebo z užívání stejné (nebo velice příbuzné) látky se záměrem zmenšit nebo odstranit odvykací příznaky,*
- d) průkaz tolerance jako vyžadování vyšších dávek látek, aby se dosáhlo účinku původně vyvolaného nižšími dávkami (jasné příklady lze nalézt u jedinců, závislých na alkoholu a opiátech, kteří mohou brát denně takové množství látky, které by zneschopnilo nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance)*
- e) posupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky, nebo zotavení se z jejího účinku,*
- f) pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků”.*

(Kalina a kol., 2003, str.218)

## 2.Drogy

### 2.1.Historie užívání omamných látek

Omamné látky, jsou spojeny s lidským bytím již dlouhou řadu let, kdy starověcí léčitelé užívali různých rostlinných výtažků pro léčení nemocných či navození různých stupňů transu pro komunikaci s jejich božstvy. Důkazy můžeme nalézt již v době neolitu v podobě malých nádobek, o nichž se historikové domnívají, že sloužily k inhalaci omamných látek. Dále nás archeologické nálezy vedou přes starý Egypt, kde se užívalo opium dovážené z oblasti Kypru. Také v oblasti Indie a Číny byly praktikovány starodávne léčitelské postupy, které hojně využívaly *blín*, *mandragoru*, *indické konopí* a *opium* ve svých recepturách. V antických dobách tomu nebylo jinak. I zde se účinků těchto látek používalo v léčitelství, nebo při rituálních náboženských obřadech. Halucinogenní rostliny sloužily ve velké oblibě k věštění. V nejznámější věštině starověkého světa v řeckých Delfách se, kněžky dostávaly do stavu transu pomocí inhalace omamných par. V Evropských zemích hrálo významnou roli pití alkoholu, ať už vína, piva nebo medoviny. V době středověku se omamné látky používají takřka totožným účelům jako v minulých dobách. Díky objevným a obchodním plavbám do nových světů se Evropan setkává také s konzumací tabáku. Praktikování užívání drog se zachovalo v tradičním pojetí hlavně v místech, ve kterých katolická církev neprosazovala svůj ideologický vliv, případně se neangažovala některá jiná ideologie. V zemích dálného východu byla většina produktů s omamnými účinky považována jako účinná afrodiziaka. V průběhu devatenáctého století poznala Evropa, díky Napoleonským válkám, šíření módní vlny v podobě užívání hašiše.

Dnešní člověk využívá účinků těchto látek také převážně v medicíně. Bohužel dochází i k jejich zneužívání, kdy se člověk snaží uniknout od problémů nebo se chce pouze pobavit a vyzkoušet nepoznané.

Slovo droga pochází z nizozemského slova „*droog*“ což v překladu znamená suchý, vztahující se k vysušené nebo jinak konzervované rostlině, živočichovi, části jeho těla nebo produktu jejich metabolismu, používané jako léčivo.

Oklikou přes jiné jazyky toto slovo získalo druhotný český význam *škodlivé návykové látky*. V dnešní době je za drogu považována látka, která pozměňuje činnost lidského organismu..

## 2.2. Rozdělení omamných látek

Drogy můžeme dělit z různých hledisek:

### 1. podle zákonnosti

*legální* (společensky akceptovatelné)– alkohol, nikotin, kofein

*nelegální* – opiáty, halucinogeny atd.

### 2. Podle míry rizika vzniku závislosti

*měkké* (lehké) - lze je v podstatě konzumovat, v přijatelných intervalech a množství (káva, tabák, alkohol, produkty konopí)

*tvrdé* (těžké) - jejich užívání je vysoce rizikové, vznik závislosti je vysoký

### 3. Podle původu

*syntetické* - vyráběné synteticky, patří sem lepidla a rozpouštědla, pervitin, LSD, extáze

K výrobě se často užívá dostupných léčiv obsahujících tzv. účinnou látku a průmyslových chemických látek. Nebo se zneužívají přímo některá farmaceutika (rohypnol)

*přírodní* - získané z přírodních zdrojů, např. marihuana, hašiš, heroin, morfin, kokain (polosyntetické)

Rostliny jsou pěstovány převážně v rozvojových zemích kde není možná dostatečná kontrola, nebo se částečně stěhují do tajných pěstíren. Mezi největší vývozce surového opia získaného ze šťávy makovic se řadí země tzv. „Zlatého trojúhelníku“ v oblasti Laosu, Thajska, Barmy a v poslední době stále více z území Afghánistánu. Naproti tomu prvenství v pěstování koky drží Jižní Amerika

(Kolumbie, Peru, Bolívie)

### 4. Podle účinků

#### a) *Skupina halucinogenních drog*

Tato skupina je charakteristická tím, že její základní účinek spočívá v kvalitativní změně vědomí. (*THC – tetrahydrocannabinol, mezkalin a psilocybin*).

Po požití těchto drog dochází často k výrazným změnám psychiky, hloubky a intenzity vnímání. Objevují se *zrakové a sluchové halucinace, projevy depersonalizace, deformace času a prostoru*. Bývají přítomny zvláštní vjemy barev a zvuků, zvuky mohou být např. vnímány barevně. Mohou se dostavit změněné stavy vědomí jako extatické prožitky splynutí s přírodou a vesmírem,

ale i hrůzné vjemy natolik intenzivní a hodnověrné, že se jim postižená osoba snaží uniknout bez ohledu na možné zranění nebo smrt. U halucinogenů se příliš neprojevuje ani psychická ani fyzická závislost, rizikem je zde krajní nevypočitatelnost jejich efektu.

#### **b) Skupina stimulačních drog**

Některé přírodní (*kokain*) či syntetické (*pervitin*) návykové látky působí stimulačně na centrální nervovou soustavu. Po jejich požití se dostavuje euforie spolu s ústupem únavy, potřeby spánku, chuti k jídlu. Zvyšuje se představivost, aktivita, zvyšuje se sebevědomí. Při předávkování dochází až k chaotickému myšlení a agitovanosti. Stimulační drogy jsou poměrně výrazně návykové, vzniká psychická závislost, která vede k nutkavé potřebě opakovaného užívání. Na rozdíl od narkotických analgetik (*opiátů*) se u stimulačních drog příliš neprojevuje fyzická závislost. po různě dlouhé době nadměrného užívání (*abúzu*) se objevuje paranoidní, později *paranoidně halucinační syndrom (stihomam)*, přecházející až do tzv. *toxické psychózy*.

#### **c) Skupina narkotických analgetik (opiátů)**

Opiáty jsou léky původně získané z opia, z nichž nejznámější je morfin a kodein. V medicíně byly a jsou tradičně používány k tlumení silných bolestí (*morfin*) a tišení kašle (*kodein*). Později byly nahrazovány syntetickými přípravky se stejnými nebo silnějšími účinky a menším rizikem vzniku závislosti. Mezi opiáty patří řada léků, pro jejichž zacházení ve zdravotnických zařízeních platí zvláštní předpisy. Na morfin, kodein a jejich deriváty (*heroin, brown*) vzniká totiž poměrně rychle výrazná fyzická závislost, charakterizovaná projevy abstinčního syndromu, tzv. **opiátového typu** (bolestí svalů a kloubů. pocení, slzení a průjem).

### **2.3. Neurologické účinky užívání některých chemických látek, Jednotlivé druhy drog a jejich zneužívání**

#### **Alkohol**

„Alkohol je sloučenina získaná kvašením cukru. Etylalkohol je je tím intoxikujícím prvkem v pivu, ve vínu, v lihovinách, likérech, jež tak vydatně konzumujeme“. (Tyler, 2000, str.26) Neurologické účinky alkoholu na mozek jsou likvidační, devastují mozkové buňky, které jsou umístěny v levé hemisféře.

Tyto neurony nacházející se nejvíce v čelní kůře mozkových laloků, mají na starost logické uvažování a jazykové projevy. *„Alkoholici a těžší pijáci za den přijdou přibližně o 60 000 neuronů více než jejich přátelé, kteří pijí málo, nebo vůbec nepijí”*. (Howard, 1998, str. 96). Hodnota je přímo úměrná množství vypitého alkoholu a pokud se přidá k číslu vyjadřujícímu úbytek nervových buněk přirozeným procesem, dostaneme se k celkem vysoké hodnotě (Od plného vyvinutí má lidský mozek přibližně 100 mld. Neuronů. Každý den ztratíme přibližně 100 000 buněk)

### **Kofein**

Při požití kofeinu se do organismu začne vylučovat hormon kůry nadledvin – *kortisol*. Díky jeho vlivu dojde k prohloubení fyziologické probouzecí reakce. Podobné účinky vyvolává také působení stresu.

### **Nikotin**

Nikotin obecně brzdí psychické procesy, redukuje stres, protože snižuje přísun kyslíku do mozku a tím brání přirozené látkové výměně. Naopak u lidí závislých na nikotinu se psychický výkon zvyšuje. *„Intoxikace nikotinem se v takovém případě projeví excitací (vybuzením), zvýšenou pozorností a koncentrací, zlepšením paměti, redukcí úzkostných stavů a potlačením chuti k jídlu”*. (Fischer, 2009, str.105)

### **Marihuana, hašiš**

Jedná se o přírodní měkké drogy získané z rostliny konopí indického (*marihuana – plody, hašiš – míza rostliny*). Účinnou složkou je zde THC (*tetrahydrocanabiol*). Droga se převážně kouří, případně používá jako koření do pokrmů. Konzumace navozuje užívajícím bezstarostnou náladu a utlumuje pozornost, reflexy a motorické reakce. *„Zostřuje jejich smysly a často způsobuje dvojí vnímání skutečnosti”*. (Tyler, 2000, str.254) Dlouhodobé nadměrné užívání může poškodit některá nervová spojení v mozku. Při užívání marihuany dochází ke snížení klidového průtoku krve mozem, čímž se sníží jeho zásobení kyslíkem a živinami. V této souvislosti s užíváním konopných drog uvedl David E. Smith pojem „amotivační syndrom”, který se projevuje letargickou náladou, bez zjevného zájmu o své okolí.

### **Kokain**

Znám také jako *„droga bohatých“*, Ve formě bílého prášku. Jde o alkaloid získaný z dužnatých lístků jihoamerického keře koka pravá. *„Zdroj koky je*

rostlina *Erythroxylum Coca*, která roste ve vlhkých tropických lesích na východních svazích And v Bolívii, Peru a Ekvádoru. Na kokain bohatá je taky koka *Erythroxylum Erythroxylumovagranatense*, která se pěstuje v suchých horských oblastech Kolumbie podél Karibiku a v některých vyprahlých oblastech Peru” (Tyler, 2000, str.212) Je rozpustný ve vodě takže lidské tělo je schopno ho přijímat všemi sliznicemi. Nejčastěji je vdechován, nebo vtírán do sliznic. Injekční cesta je méně používaná. Kokain působí na centrální nervový systém jako *stimulant*, jeho požití způsobuje *pocity euforie, neúnavnosti, hyperaktivitu*, zvýšení krevního tlaku a tepové frekvence. Dochází také ke *zvýšení sexuálního zájmu a potěšení ze sexu*. To je ale vzápětí následované hlubokým propadem (což ovšem vede k touze drogu znovu použít). Zvyšuje totiž chvilkově produkci *dopaminu a serotoninu*, ale po odeznění účinků tato klesá pod původní úroveň. Tím způsobuje trvalou návykovost a poškozuje mozek. Nebezpečí návykovosti je extrémní. Mezi vedlejší efekty patří *paranoia*. Míra vedlejších příznaků se s častějším používáním zvyšuje. V případě použití velké dávky se dostávají halucinace, tachykardie, svědění a mravenčení kůže. Požití kokainu prodlužuje a zintenzivňuje pocit dobré nálady poněvadž zadržuje vyslané endorfiny navázané na receptor. Po odeznění účinku se projeví endorfinový nedostatek a vysoká potřeba dalšího radostného prožitku.

### **Crack**

Tento slangový název pojmenovává hydrochlorid kokainu, který se řadí mezi tvrdé, stimulační a narkotické drogy. Vzniká tepelnou úpravou kokainu s alkalickým činidlem a etherem. Užívá se oproti kokainu kouřením. Účinky jsou velmi blízké účinkům kokainu. Hlavním a velice nebezpečným rysem cracku je vysoká návykovost. Ve velice krátké době, často po několika měsících vyvolává silnou fyzickou a psychickou závislost. Uživatelé trpí v pokročilejším stádiu přeludy a halucinacemi a vážně se zhoršuje jejich fyzický stav. Hlavním problémem jeho užívání je vysoké nebezpečí předávkování, protože je těžké odhadnout množství aktivních látek v často „řezaném“ množství (pro větší zisk prodávajícího je látka nastavena další chemikálií, čímž vzroste množství na úkor „čistoty“ původní drogy)

### **LSD (diethylamid kyseliny lysergové)**

Jedná se o polosyntetickou psychedelickou drogu, proslavenou hnutím hippies. Běžně se užívá orálně ve formě napuštěných papírků, želatiny, tablet či



krystalků. Způsobuje odlišné pocíťování reality, času, může se dostavit prolínání smyslů - synestézie (*vidění rukama*), halucinace atd. Účinky se liší podle uživatele. Zážitek může být jak *pozitivní* tak i *negativní*. LSD nezpůsobuje žádný návyk a v čisté formě je naprosto netoxická. Její nebezpečí spočívá v možném nepochopení běžných nebezpečí nebo navození přímo hororových stavů které mohou vyústit i v sebevraždu. Ve vzácných případech po požití extrémně velkých dávek nečistého LSD, nebo u labilních osob může dojít k přechodným nebo trvalým psychickým poruchám.

### **PCP (*fencyklidin*)**

„*andělský prach*“ je droga původně vyvinutá jako veterinární anestetikum. Experimentálně vyvinuta v roce 1926. Účinky po kouření nastupují po několika minutách, vrcholí během třicáté minuty a trvají 4 až 6 hodin.,při nízkých dávkách navozuje *pocity euforie, sebedůvěry, vyrovnanosti*, při středních dávkách se projevují *analgetické a anestetické účinky* , vysoké dávky způsobují *křeče, ztrnulost případně úplnou ztrátu vědomí*.

Další látky za skupiny narkotik byly původně vyvinuty pro snižování bolesti. Do této skupiny řadíme například opiáty jako morfin a heroin. Jejich neurofyziologický vliv spočívá ve faktoru, že brání přenašečům v šíření varovného signálu pro bolest v organismu. Tento přenos probíhá za pomoci speciálních „*poslů*“ pouze pro bolest **prostaglanidů**, které ovlivňují vybrané přijímače **nociceptory** pro přenášení tohoto specifického signálu. Signál bolesti má v lidském organismu přednost, z důvodu výstražné funkce, před, nebo při poškození (ohrožení) organismu (anestetika blokují všechny smyslové vstupy, narkotika pouze bolest). „*Opakovaná intoxikace opiáty vyvolává drastické a možná i nevratné změny v mozku. Obzvláště ohroženými částmi mozku jsou amygdala, hippokampus a mozková kůra. Jedním z důsledků je i snížená citlivost vůči účinkům ostatních drog, ale např. i analgetik*“. (Fischer, 2009, str.108)

### **Heroin (*diacetylmorfin*)**

Je polosyntetický opioid, derivát alkaloidu morfinu, z něhož se připravuje acetylací. Bílá krystalická forma je většinou jeho sůl s kyselinou *chlorovodíkovou, diacetylmorfin hydrochlorid*. Je silně návykový. Jeho trvalé užívání způsobuje poměrně velkou toleranci v porovnání s jinými látkami.

Heroin je nezákonně široce zneužíván jako silná a návyková droga, vyvolávající silnou euforii, která často mizí spolu se zvyšováním tolerance. Předpokládá se, že oblíbenost heroinu narkomany, v porovnání s morfinem nebo jinými opiáty, pramení z poněkud odlišného vnímání jejich účinků. Je to způsobeno vysokou rozpustností v tukách způsobenou acetylovými skupinami, díky kterým molekula velmi rychle proniká *hematoencefalickou bariérou*<sup>2</sup> „Klíčem k pochopení heroinu je skutečnost, že většině závislých narkomanů slouží jako protilék na jejich bídnou existenci – životy plné trápení, obtížných situací – nebo v době, kdy ztratili smysl života. Heroin slibuje neutralitu”. (Tyler, 2000, str.129)

Heroin je užíván mnoha způsoby, např. *šňupáním* nebo *injekčně*. Též může být inhalován po zahřátí. V mozku je heroin rychle metabolizován na morfin odstraněním acetylových skupin. Je to molekula morfinu, připojená k opioidovým receptorům, která způsobuje subjektivní účinek heroinového opojení. Nástup účinku heroinu je závislý na způsobu užití. Orálně je heroin beze zbytku metabolizován na morfin než projde *hematoencefalickou bariérou* takže účinek je stejný jako u morfinu užitého orálně. Šňupání heroinu způsobuje prudký nástup účinku během 10 až 15 minut. Kouření heroinu způsobuje adrenalinový nástup účinků během 2 až 5 minut. *Intravenózní aplikace* způsobuje okamžitý nástup během 7 až 8 sekund, zatím co po *intramuskulární* (látka injekčně vpravena do svalu) aplikaci nastupuje účinek po 5 až 8 minutách. Tělo odpovídá na přítomnost heroinu v mozku snížením (a někdy zastavením) produkce endogenních opioidů. Endorfíny jsou pravidelně uvolňovány v mozku a nervech, aby mírnily bolest. Jejich další funkce jsou stále nejasné, ale jsou pravděpodobně spojeny s účinky způsobenými heroinem, jako tišení kašle nebo průjmu. U uživatelů heroinu snížená produkce endorfinu vytváří závislost na heroinu a vysazení heroinu způsobuje silné příznaky jako bolest (dokonce i při *absenci* fyzických příčin). Tyto příznaky nazýváme odvykací (*abstinenční*) příznaky. Následují 6 až 8 hodin po podání poslední dávky heroinu.

Tzv. český heroin (*slang. braun*) ve skutečnosti není heroinem. Jde o směs opioidů (hydrokodon, dihydrokodeinon) vyrobených z kodeinu. Účinky je podobný spíše morfinu.

---

2 Fyziologická bariéra mezi krevním oběhem a centrální nervovou soustavou kde zachovává podmínky mezi oběma rozdílnými prostředími. Slouží jako izolant mezi tkáněmi nervové soustavy od krevního řečiště a brání tak průchodu toxických, ale i jiných látek k CNS.

### **Extáze (methylenedioxy-N-methylamfetamin)**

MDMA – syntetická stimulační droga. Užívá se orálně v tabletách. Taneční droga, nebo také droga lásky nejčastěji užívána při zábavách. Relativně nízká návykovost (nebyla prokázána) Droga navozuje pocit *energie, podporuje fyzickou aktivitu, potlačuje únavu, zvyšuje krevní tlak, zvyšuje senzitivnost člověka*. Při předávkování hrozí přehřátí, dehydratace, přetížení až úplné vyčerpání a následný kolaps organismu. Účinky jsou znatelné po dobu dvou až šesti hodin. Při tzv. „dojezdu“ se mohou dostavit depresivní nálady a černé myšlenky. Z vědeckého hlediska je tlumen vegetativní nervový systém a to s sebou nese *změny tepelné regulace a absence pocitu žízně*. Dalším z nežádoucích efektů je neurotoxicita<sup>3</sup>. Další nebezpečí spočívá v otupění synapsí a nervových zakončení kdy konzument často sahá po silnějších drogách, aby dosáhl stejného účinku.

### **Pervitin – methamphetamin**

Další syntetická stimulační droga, rozšířená především na území bývalého Československa, vyrobená z efedrinu (buď extrahovaného z léků, nebo ukradeného z farmaceutických provozů). Má formu bílého prášku nebo bílých krystalků. Může být užívána *inhalací, šňupáním, nebo nitrožilně*, a působí obvykle 3 až 12 hodin. Mezi účinky patří pocit zvýšení výkonnosti (jak fyzické, tak psychické), hovornost, potlačení pocitu únavy a chuti k jídlu, zvýšená bdělost, při vyšších dávkách potřeba překotné činnosti, neklid a nespavost. Viditelné příznaky užívání zahrnují rozšířené zornice, zrychlený tep, třes, pocení, bledost a hubnutí. Předávkování se projevuje těžkou bolestí hrudníku a bezvědomím trvajícím 1–2 hodiny. Po odeznění účinků nastává „dojezd“: skleslost, deprese, strach a vyčerpání. „*Účinky stimulancií mohou být senzibilizovány současným užíváním kokainu, což vede k rychlému rozvoji závislosti*“. (Fischer, 2009, str.112) Droga nemá fyzické abstinenční příznaky (někdy může být pociťován jen slabý pocit nedostatku). Pervitin ale vyvolává silnou psychickou závislost – člověk ztrácí zájem o cokoli jiného kromě drogy, časové úseky mezi jednotlivými dávkami se postupně zkracují. Pro dosažení požadovaného účinku musí být množství zneužívané látky zvyšováno. Užívané dávky mohou být i mnohonásobně vyšší než dávky počáteční, látka vyvolává *akutní chronické otravy, při kterých se objevují gastrointestinální poruchy*,

---

3 Poškození nervových buněk

*bušení srdce, arytmie, vzestup krevního tlaku, neklid, nespavost, dráždivost, kolaps, jež může vést až ke smrti.* Teprve po odeznění intoxikace se uživatel cítí unavený a vyčerpaný, což samozřejmě vede k užití další dávky. Methamphetamin poškozuje *srdce, játra a zubní sklovinu, oslabuje imunitní systém.* Hlavním psychickým rizikem je plíživě rostoucí paranoia, deprese, úzkost a halucinace. Pervitin obvykle vydrží v moči 4-10 dnů po užití.

### **Další druhy drog a narkomanie:**

Pro změnu psychického stavu si určitá skupina narkomanů vybrala za prostředek k „úniku“ skupinu organických rozpouštědel. Jde převážně o Toluenu, rozpouštědla, lepidla a jiné těkavé látky, které jsou zneužívány formou inhalace (*čichačství*) těchto průmyslových těkavých látek. I když jde o málo známý fakt jedná se o jednu z nejnebezpečnějších forem toxikomanie z důvodu nemožnosti odhadu potřebné dávky. Velkou oblibu si tato forma toxikomanie získala u sociálně slabých jedinců díky snadné dostupnosti těchto užívaných látek. Ze začátku vyvolává prudké bolesti hlavy a nevolnost. *„Účinky intoxikace těkavými rozpouštědly připomínají v mnohém účinky alkoholických nápojů“.* (Fischer, 2009, str.113) Při dlouhodobém vystavení se projevuje nenávratné poškození (poleptání) dýchacích cest a plic, ke kterému se přidává poškození mozku kdy těkavé látky přímo rozkládají nervové buňky. Tento stav může vyvolat záchvaty epilepsie, nebo demenci různého stupně, podle míry poškození mozku. *„Při konzumaci všech psychoaktivních látek, včetně těkavých rozpouštědel, může vzniknout psychická závislost, a to zvláště tam, kde jejich konzumace slouží k zamaskování nějakého vnitřního problému“.* (Tyler, 2000, str.303)

Lysohlávky – takzvané „*houbičky*“ jsou rodem hub s celosvětovým výskytem. Znamé jsou především pro své halucinogenní účinky, a to i přesto že většina druhů lysohlávek neobsahuje halucinogenní látky. Druhy, které obsahují halucinogenní látky, obsahují *psilocin* a *psilocybin*. Opět je velmi složité odhadnout správnou dávku.

Do skupin drog můžeme řadit také různé steroidy, anabolika<sup>4</sup>. Lidé stále vymýšlejí nové postupy a typy drog. Na tento fakt odkazuje výroční zpráva

---

<sup>4</sup> Steroidy se dle MKN – 10 řadí do kategorie abusus látek nevyvolávajících závislost (F55), ne do látek psychoaktivních.

*Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti, pro rok 2009* která například uvádí značné nahrazování klasické extáze s účinnou látkou MDMA za novou synteticky vyrobenou látku mCPP – mefedron. „...*Mefedron stejně jako celá řada dalších (nových) syntetických drog není v mnoha zemích kontrolována, respektive zakázána*”. (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, 2010, str.4) Mezi mládeží se dále experimentuje například s vdechováním CO<sub>2</sub> ze sifonových bombiček, což navozuje lehké mdloby či závratě kdy není mozek dostatečně zásoben kyslíkem. Podobné, až halucinogenní, stavy může zažívat, například vrcholový volný potápěč, právě z nedostatku kyslíku v krvi. Zde se již nejedná o toxikomanii v pravém slova smyslu.

## **2.4. Česká drogová scéna**

Toxikomanie se začala v našich končinách hojněji objevovat díky celosvětovým vojenským konfliktům. Tehdejší lékařská věda užívala opiátů k tišení bolesti a pacienti si při vážnějším poranění, dlouhodobějším kontaktem s těmito látkami, snadno mohli vypěstovat návyk. Později byly stavy vyvolané psychotropními látkami používány jako součást projevu vzdoru proti společnosti, experimentování se změněnými psychickými pochody, až se z užívání stala módní záležitost. Doby kdy byly prvními narkomany nalezeny zapomenuté ampule prošlého morfinu kdesi na půdě jsou dávno pryč. Již v letech před sametovou revolucí se území našeho státu začalo dostávat do zorného pole drogových kartelů, jako *tranzitní zastávka*, ale též jako další vhodný prostor s poptávkou po jejich produktech. Dnes můžeme na českém „drogovém trhu“ nalézt celou škálu drog srovnatelnou, svojí kvalitou, s jakoukoliv západní velmocí. Mezi mládeží si velkou oblibu získala *marihuana* a další konopné produkty pro jejich cenovou dostupnost a menší riziko závislosti. Stejně tak *stimulační* drogy jako *extáze*, která se často objevuje na tanečních zábavách. Naneštěstí, uživatelům účinky extáze přestávají stačit a tak sahají k tvrdším drogám. Nemilý faktem vycházejícím ze statistik je, že mezi těmito drogami si stále vyšší oblíbenost získává pervitin. Tím jak stoupá životní úroveň českého národa se mezi vyšší vrstvou tzv. *smetánkou* stále častěji objevuje velmi drahý kokain. Zatím se mezi obyvateli neobjevuje jeho synteticky upravená podoba - Crack, který skrývá větší riziko návykovosti a agresivní projevy při odeznívání

účinků. Další dobrou zprávou je, že české úřady zaznamenaly mírně klesající oblibu heroinu.

Na české scéně pracuje několik organizací, které se zabývají *drogovou tematikou*. Mezi ty hlavní patří *Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*, které z pověření úřadu vlády monitoruje českou drogovou scénu a každoročně vydává zprávu o vývoji situace týkajících se drogových závislostí. Zpráva pro rok 2009 například přinesla negativní zprávu o prudkém nárůstu na hodnotu 37500 monitorovaných narkomanů, což znamená nárůst o 5000 uživatelů oproti předchozímu roku. Další složkou preventivně-informativního charakteru je internetový rozcestník DIS – *drogový informační server*<sup>5</sup>, nebo třeba mediálně známé středisko *Drop IN* či *Sananim*. Do pole jejich působnosti patří jak oblast prevence ve formě besed, přednášek či jiných osvětových programů, tak i pomoc při úniku ze závislosti, *streetworking* (poradenská činnost nabízená pracovníkem přímo v terénu, v prostředí ulice, konkrétním klientům. Práce je částečně preventivního charakteru, ale hlavně se snaží zmírnit či eliminovat připojené negativní důsledky problému klienta, popřípadě ho nasměrovat správným směrem) či poradenská činnost jednak pro přímo postižené, ale také pro jejich okolí.

Jelikož se drogová scéna neustále vyvíjí, vláda České Republiky odsouhlasila 2.3.2011 rozšíření seznamu zakázaných omamných látek o 33 nových druhů. Jedná se například o látky butinol, befedron či ketamin, které mají po úpravě podobné účinky jako pervitin. Výrobci drog začali hojně tyto látky skupovat převážně z Polska, čím reagovali na zpřísnění prodeje farmací obsahujících pseudoefedrin.

---

5 [www.drogy.net](http://www.drogy.net)

# **Empirická část práce**

## **3. Výzkum**

### **3.1. Vymezení kvalitativní výzkum**

*„Detailní popisy vycházející z výzkumníkova ponoření se do sociálního světa (zkoumaných osob) a autentické zkušenosti ze sociálním světem jeho členů“.*

(Neuman, 2003, str.388)

Součástí kvalitativního výzkumu: vstup – problém

- terénní výzkum = vytváření vzorku, sběr dat, analýza a interpretace
- výstup: hypotézy, (zakotvené) teorie

#### **Metoda analýzy – zakotvená teorie**

*„Zakotvená teorie je kvalitativní pojetí výzkumu, které společně vyvinuli Glaser a Strauss. Její systematické techniky a postupy analýzy umožňují badateli vytvářet teorie vycházející z empirického základu, které splňují všechny požadavky kladené na „dobrou“ vědu: validita, soulad mezi teorií a pozorováním, zobecnitelnost, reprodukovatelnost, přesnost, kritičnost a ověřitelnost. Přestože jsou postupy zakotvené teorie navrženy tak, aby zajišťovali přesnost a kritičnost analýzy, nezapomínají ani na důležitost tvořivosti. To proto, že tvořivost umožňuje badateli klást otázky vycházející z údajů a činit pozorování, která ve spojení s údaji umožní další pochopení jevu a nové teoretické výroky“.* (Strauss, Corbinová, 1999, str.20)

Pro případ této bakalářské práce jsem se rozhodl použít techniku polostrukturovaného rozhovoru.

Technika rozhovoru zajišťuje názory, pocity a postoje konkrétního respondenta. Cílem této techniky je získat *subjektivní náhled dotazovaného na problematiku*, který by měl být co nejméně ovlivněn pokládanými otázkami. Výhodou této metody je skutečnost, že přistupuje k jednotlivým informátorům individuálně a každé interview je specifické.

Tuto techniku použijeme:

- pokud potřebujeme získat data, jenž nám může poskytnout pouze dotazovaný, jako např. Popis specifického prožitku

- chceme zachytit názory, pocity a postoje respondenta, jeho individuální chápání sociální reality a řešení specifických sociálních interakcí a situací.
- Zjišťujeme také konstrukci a sled jednotlivých odpovědí

Rozhovor je situovaný a konstruovaný. Záleží na charakterových vlastnostech obou aktérů, tazatele i dotazovaného, a také na jednotlivých sociálních podmínkách, historické a politické situaci a v neposlední řadě na citlivosti daného tématu. Při použití této techniky nesmíme podcenit některé faktory a obtíže

- respondent nám nemusí odpovědět na všechny dotazy
- respondent zatají, nebo zkreslí některé informace (snaží se o své nepravdě přesvědčit, stydí se, chce působit určitým dojmem atd.)
- respondent si na některé odpovědi nevzpomene, nebo si neuvědomí potřebné souvislosti → závislost na paměti

Techniku rozhovoru je dobré doplnit metodou zúčastněného pozorování a studiem dokumentů. Rozhovorem nezjišťuje tazatel „objektivní“ stav věci, ale zachycuje subjektivní pochopení situace respondentem. (Hendl, 2008, str.193)

Výzkumník má k dispozici několik druhů rozhovorů:

### **1. Rozhovor strukturovaný (standardizovaný)**

- přesně stanovené otázky, pokládané v přesném pořadí, kdy je omezena také volnost odpovědí informátora

### **2. Rozhovor polostrukturovaný (rozhovor s návodem)**

- tématické okruhy nebo širší otázky, respondent má volnost co se týče odpovědí, posloupnost otázek se může změnit dle vyvíjející se situace

### **3. Rozhovor nestrukturovaný (nestandardizovaný, neformální, volný)**

- používán jako součást zúčastněného pozorování, spontánní otázky kladené v průběhu přirozené sociální situace, volné odpovědi (respondent si často neuvědomí, že jde o výzkum)

### **4. Rozhovor narativní**

- analýza volného vyprávění respondenta, tazatel pokládá doplňující dotazy



## **5. Rozhovor skupinový**

- otázky pro celou skupinu, diskuze ve skupině

(Hendl, 2008, str.161-186)

### **3.2. Rozhovor polostrukturovaný (rozhovor s návodem)**

Pro tento druh rozhovoru je typická větší volnost jak v pokládání otázek, tak i ve volnosti způsobu odpovědí. Připravený itinerář otázek slouží pouze k tazatelově orientaci, aby nezapomněl na důležité dotazy a udržel správnou linii rozhovoru. Sled otázek není pevný, pořadí se může v případě potřeby měnit. Pro respondenta je důležité, že mu není zřetelně nabízena odpověď, ale může se vyjádřit vlastními slovy. Mezi další výhody tohoto typu interview můžeme zařadit fakt, že respondent odkryje skutečnost, kterou si tazatel při přípravě otázek neuvědomil a nezahrnul ho do svých otázek. Dále můžeme vyzdvihnout vysokou validitu tohoto typu výzkumu, neboť si oba aktéři výzkumu mohou přímo vysvětlit nejasnosti jak v případě dotazů tak i odpovědí a nevznikají případné omyly. Na druhou stranu je tato metoda obtížnější na analýzu, protože výstupy nemají standardizovanou strukturu, z čehož vyplývají vyšší časové nároky na přípravu a provedení výzkumu. Důležitá je v tomto ohledu schopnost tazatele, dobře položit otázku a správně vyhodnotit odpověď.

U tohoto druhu rozhovoru nemusí být vzorek respondentů příliš početný (literatura uvádí dostatečný počet okolo 15 dotazovaných) díky vysoké validitě výzkumu, ale měl by dostatečně představovat skupinu zkoumaného problému.

(Hendl, 2008, str.174)

Technika rozhovoru je náročnější na přípravu. Před jeho realizací si musí výzkumník uvědomit určité zákonitosti

- před uskutečněním by měl mít výzkumník jasné, jaké téma bude zkoumáno, výzkumný problém a otázky, které bude pokládat respondentům.
- Tazatel musí respondenta dobře namotivovat, vysvětlit účel rozhovoru a ujistit ho o anonymitě interview. (Hendl, 2008, str.153)
- Je nutné utřídit si nashromážděné informace a problém, u polostrukturovaného rozhovoru je dobré zapsat si základní otázky či okruhy, kterých se budete držet.

- Tazatel se musí rozhodnout pro způsob zaznamenávání rozhovoru, případně připravit záznamové zařízení a nesmí zapomenout na informovaný souhlas tazatele (formou formuláře či ústně – souvisí s etičností výzkumu)

Pro případ této práce volím formu záznamu na nahrávací audiozařízení a doplňující zápis poznámek během rozhovoru. Tento způsob má nevýhodu v tom, že nahrávání může být dotazovaným odmítnuto, neboť ho může považovat za usvědčující materiál, anebo může informátora znervózňovat a ovlivnit jeho odpovědi. Na druhou stranu je tento typ výhodný, protože nehrozí opomenutí odpovědí, které jsou výzkumníkovi vždy k dispozici na nahraném médiu. Vhodnost použití závisí na míře získané důvěry mezi oběma aktéry rozhovoru.

### **3.2.1. Příprava otázek**

při přípravě otázek by se měl výzkumník držet určitých pravidel a zákonitostí. Musí mít na paměti, že čím je rozhovor strukturovanější, tím více je důležité se těchto pravidel držet.

Kontext a pořadí

Je vhodné umístit na začátek jednodušší otázky, které by měli zaujmout a podpořit vůli k rozhovoru, například některé demografické či identifikační otázky. U dalších otázek stupňuje výzkumník složitost a citlivost přímo úměrně tomu, jak si myslí, že získal respondentovu důvěru. Nejsložitější a necitlivější otázky klade v polovině až třetí čtvrtině rozhovoru, aby měl tazatel dostatečnou důvěru, ale dotazovaný nebyl již otázkami znuděný. Ke konci rozhovoru položí již opět jednodušší zpřesňující dotazy, nebo si upřesní nejasnosti.

Otázky by měli být řazeny dle určitého logického smyslu, pouze se musí tazatel vyvarovat chyby, kdy předchozí otázky mohou ovlivnit odpovědi na otázky následující.

### **3.2.2 Tvorba otázky**

Při stanovení otázky si musí výzkumník ujasnit, zda je otázka pro dané interview nezbytná, zda bude pro informátora srozumitelná a zda je v možnostech informátora na ni odpovědět. Dále by otázka neměla respondentovi

podsovat některou možnou odpověď, měla by být jasná, nehodnotící a neměla by být příliš citově zabarvená.

Před uskutečněním samotného rozhovoru nesmí výzkumník zapomenout na podstatné detaily:

- interview se odehrává v určitém historickém a sociálním kontextu
- výzkum může být ovlivněn osobnostními rysy jak tazatele tak i dotazovaného (generační vlivy, zkušenosti, předsudky, víra, vzdělání atd.)  
*„Každý z nás vnáší do analýzy údajů svou předpojatost, své domněnky, vzorce myšlení a znalosti získané zkušeností a z literatury”* (Strauss, Corbinová, 1999, str.68)
- oba aktéři budou na svého „*partnera v rozhovoru*” nějak působit a také si určitý dojem odnesou – tazatel by neměl na informátora působit nadřazeným, nebo hodnotícím dojmem
- Tazatel si musí zajistit potřebné technické prostředky pro uskutečnění rozhovoru (nahrávací zařízení, záznamové pomůcky)

### **3.2.3. Uskutečnění rozhovoru**

Dle dané situace výzkumník osloví informátora a objasní mu zamýšlený záměr. Buď přejde přímo k rozhovoru, nebo se domluví na času a místě uskutečnění

#### ***Rozhovor***

Začátek rozhovoru

- začátek rozhovoru má velký vliv na získání důvěry a průběhu celého interview
- představení výzkumníka i výzkumu, vysvětlení záměrů a cílů výzkumu
- utvrdit dotazovaného o možnosti odstoupení z výzkumu, anonymnosti, zajistit informovaný souhlas a dohodnout způsob zaznamenávání (Hendl, 2008, str.154)

#### ***Při rozhovoru***

- výzkumník projevuje zájem o problém, což závisí na porozumění
- výzkumník se ujišťuje o správném pochopení dotazů a odpovědí
- tazatel se snaží vystupovat neutrálně, neovlivňovat odpovědi informátora

- tazatel se snaží udržet respondenta u daného tématu, ale musí dbát nenásilné formy nepodbízející určitou odpověď

### ***Závěr rozhovoru***

- opětovné ujištění o anonymitě
- poděkování, rozloučení

Výzkumník může nabídnout možnost náhledu dotazovaného do rozhovoru, či výzkumu, musí si však dobře rozmyslet způsob a míru možnosti nahlédnutí a případného komentáře. Během rozhovoru může dojít ke zkreslení odpovědí z různých důvodů a úkolem tazatele je, tyto rizika minimalizovat.

Ke znehodnocení může dojít vlivem:

- a) Dotazovaný si uvědomuje, že je zkoumán a dle toho upraví svou výpověď a chování z důvodu udělat dojem, či se představit v určité sociální roli.
  - b) Také věk, pohlaví či vystupování výzkumníka, může mít vliv na informátora.
- (Hendl, 2008, str.149)

## **3.3. Provedení výzkumu**

### **3.3.1 Vytváření výzkumného vzorku**

Pro výzkum jsem získal výzkumný vzorek 12 respondentů, kteří splňovali následující podmínky:

*věk respondenta:* minimálně 18 - 35 let

*pohlaví:* ženy i muži

*druh užívané drogy:* měkké nebo tvrdé drogy, podmínka nelegálnosti užívané drogy<sup>6</sup>

Vzorek dotazovaných respondentů byl vytvořen v závislosti na dostupnosti a především ochotě odpovídajících.

Vytipování respondenta jsem provedl pozorováním a následným ověřením domněnky rozhovorem.<sup>7</sup> Pro získání dalších odpovídajících, jsem použil metodu pro provádění výběru vzorku *snowball sampling* – sněhové koule. Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy. Vlastní proces výběru začíná u jednoho nebo více jedinců, o nichž se ví, že splňují

<sup>6</sup> Z důvodů vyjmutí alkoholiků = specifikace pro nelegální drogy

<sup>7</sup> Snaha zohlednit diagnostické příznaky syndromu závislosti viz. kapitola 1.7.

daná kritéria. Je s nimi provedeno interview, při němž jsou požádáni, aby „nominovali“ další osoby, které znají a které rovněž splňují příslušná kritéria, a zprostředkovali s těmito osobami kontakt. S těmito „kandidáty“ je následně provedeno interview a celý proces se opakuje. Výběrový soubor se tak rozrůstá prostřednictvím napojení se na sociální kontakty a sítě uživatelů drog. (Hartnoll, 2003, str.19)

Do sociální skupiny uživatelů drog je obtížné proniknout. Všeobecná nedůvěra drogově závislých uzavírá tuto sortu lidí pro většinu osob „z vnějšího prostředí“. Můj původní záměr jak provést výzkum závisel na dohodě s terénní pracovnící, která již dříve přislíbila pomoc s tímto záměrem. Tato spolupráce ovšem nevyšla, pouze jsem byl odkázán na kontakt se zaměstnancem protidrogového centra. Z těchto zdrojů se mi taktéž nikdo neozval nazpět, tudíž jsem se rozhodl kontaktovat případné respondenty sám.

První výzkumný den se odehrál v prostředí pražského parku před Hlavním nádražím v Praze. Toto místo přezdívané „Sharewood“ je díky těsné blízkosti nádražní haly, poskytující jistý úkryt, známou lokací kde se scházejí a přebývají narkomané a bezdomovci. Zde jsem se pokusil oslovit několik prvních respondentů, ale z důvodu velké neochoty, nevraživosti a agresivity jsem toto prostředí opustil.

Další skupinu cílových osob jsem oslovil u autobusové zastávky nedaleko od kontaktního centra protidrogového programu Sananim na pražském Smíchově. O tomto místě, kde se narkomané pravidelně soustřeďují jsem věděl již z minulosti. Po velmi vlažném přijetí se část skupiny uvolila k provedení rozhovorů. Samotné interview se uskutečnilo v prostředí blízké restaurace „U žízňivého jelena“, z důvodu snížení napětí. Podařilo se mi vždy oddělit jednotlivce od skupiny a rozhovor provést. Díky kladným referencím ze strany těchto lidí a jejich doporučení jsem byl schopen provést také zbylé rozhovory, které mě odkázali k Pražské části Michle.

### 3.3.2. Kódování dat

#### **Respondent č.1 muž 31 let**

Na první pohled působí zanedbaným dojmem, neupravený, oblečený do staré maskovací uniformy ve stylu tramp. Tento muž byl prvním, kterého se mi povedlo přesvědčit k rozhovoru a který mi pomohl s kontaktem pro osm dalších rozhovorů.

**původní rodina:**

*„Úplná“*

Dotazovaný nechtěl dál rozhovor o své původní rodině rozvíjet.

**Školní prospěch:**

*„...já myslím že v klidu, na základce sem tam úlet, ale učňák byl stabylně dole...“*

Odpovídající neměl nikdy velkou tendenci ke zdokonalování vlastní osoby. Byl spokojen s tím co dokázal.

**informovanost:**

*„O tvrdějch drogách jsem se dozvěděl na nějakým školním mítingu, nějaký školní přednášce...Asi jsem byl poměrně dobře informovanej hlavně z těch seminářů a prevence“.*

Většina z dotazovaných byla poměrně dobře informovaná přičemž se mi zdálo, že míra informací, rostla nepřímoúměrně k nižšímu věku respondentů.

**zkušenost:**

*„Nelegální drogu jsem prvně užil v šestnácti a bylo to na country bálu“.*

Pro první zkušenosti s nelegálními drogami si drtivá většina osob vybere skupinu ve, které se cítí bezpečně a příjemně. Za celý výzkum jsem nenarazil na případ, ve kterém by uživatel poprvé vyzkoušel drogu o samotě.

**pocity:**

*„Já když jsem se poprvé zhulil tak jsem necítil tělo od pasu dolu a měl jsem z toho hroznou srandu protože jsme se koulovali venku a já jsem seděl v tom sněhu a nic jsem necítil takže to bylo jako...“*

*„Po určité době (užívání) jsem dostával poměrně slušný deprese“.*

Zde se objevuje pocit neobvyklého zážitku čili motiv vnitřní, explorační – stimulační. Zážitek změny vnímání, znecitlivění části těla, zaujal dotazovaného natolik, že v touze si tento pocitově příjemný stav znovu bez obtíží přivodit, uživatel sahá po látce opakovaně. Odborná studie uvedená v časopise British

Medical Journal (2002,325:1195-1198)<sup>8</sup> poukazuje na větší výskyt depresivních stavů u uživatelů marihuany.

**důvod:**

*„Asi Zvědavost a přivedli mě k tomu kamarádi teda”*

Respondent uvádí jako svůj hlavní motiv pro užití potřebu, kterou bych zařadil do skupiny stimulačních, exploračních motivů, potřebu nových podmětů (zvědavost).

## **Respondent č.2 muž 32 let**

Na první pohled vypadá jako normální člověk bez problému, zatím o sebe dbá. Oblečen do látkových kalhot a bundy s kapucí vzbuzoval vcelku pozitivní první dojem.

**původní rodina:**

*„Fungovalo to do té doby než se začali než se začali rozvádět, ve chvíli kdy se začali rozvádět tak to bylo dost hnusný, byli u nás i policajti, máti občas chlastala a tak”.*

Vzhledem k tomu, že respondent začal s užíváním drog až po problémech v původní rodině, nabízel by se zde motivační prvek vlivu dysfunkční rodiny. (Sobotková, 2001, str.33) Otázkou zůstává, zda již nebyla funkčnost rodiny poškozena dříve, než při gradaci ve formě rozvratu rodiny.

Patologické jednání respondenta se začalo projevovat v pubertálním věku, mohla by se zde nabízet možnost užít drogu jako formu úniku před nepříjemnými situacemi v rodině.

**školní prospěch:**

*„Ve škole jsem prospíval, na základce skvěle, na prumce, tam už to bylo takovej slabší průměr”.*

Respondent nehovořil o jiných vážnějších obtížích. Sestupná tendence školního prospěchu může být navázána na útlum výkonové motivace, kdy byl zájem přetážen směrem k volnějšímu stylu života.

**Informovanost:**

*„Prvně jsem se dozvěděl o drogách v necelejch patnácti – čtrnáct? V té době jsem věděl, že asi drogy jsou a že by se neměli brát, jestli nějaký semináře byli to si nevybavím, možná jo”.*

---

<sup>8</sup> Dostupný z <http://www.bmj.com/>

Ačkoliv se jedná o jedince, který měl již dostatečný přístup k informacím ohledně drog, je patrné že jejich sdělení nezanechalo v jeho vědomí citelnější stopy účinku.

**zkušenost:**

*„Se spolužákama z osmičky jsme byli na chatě a voni tam vykládali vo trávě.... prvně jsem užil dejme tomu v těch čtrnácti...to byli lidi ve stejným věku prostě normálně normální lidi, jako žádný starší, nebo něco takovýho...”*

**důvod:**

*„To bylo na tý chatě s kamarádama když jsem byl zvědavěj co se bude dít když vo tom tak básnili. Kamarádi vo tom básnili tak sem byl zvědavěj co to bude dělat se mnou. Potom mě k tomu vedlo....v podstatě uvolnění se. Bylo to jednodušší, nebo rychlejší než chlast a člověk po tom moh řídit když ještě nebyly testy”.*

V tomto případě by mohla být velkým motivačním prvkem skutečnost, že se dotyčný snažil udržet v jisté sociální skupině. Pokud nefungovala dobře skupina rodiny, dotyčný si našel prostředí, ve kterém se cítil lépe, které mu poskytovalo sociální oporu. Spolu s explorační pohnutkou, tvořila tato skutečnost důvod, proč odpovídající sáhl po droze. Pozdější užívání již spadalo převážně do oblasti vnitřní motivace, kdy odpovídající hledal uvolnění a zábavu v samotném užití drogy.

**pocity:**

*„Poprví to se mnou asi nic nedělalo, nebo nějak jsem nic necítil, po určitý době tak byl člověk uvolněnej, vysmátej, dělal kraviny, po čase se začínaly objevovat nějaký deprese a tak no...”*

*„Tráva už mě jenom vodkecává, vypíná,po nějaký extázi tam to bylo fajn, tam se člověk prostě vyřádí no...”*

Opět potvrzení vnitřního stimulačního motivu, kdy dotyčný v účinku drogy shledává určitý „ventil” pro uvolnění napětí. Uvádí skutečnost, že měkké drogy mu přestávají vyhovovat a proto se ohlíží po účinnějších tvrdých látkách, v tomto případě pervitinu. „Náš postoj k mnoha předmětům je dán nikoliv tím, že by sloužily přímo k uspokojení některé z našich primárních potřeb, nýbrž tím, že nám usnadňují přístup k předmětům, jež potřebujeme. Dosažení a využití takovýchto předmětů je cílem sekundárního motivu“. (Řičan, 2009, str.186)



U zneužívání návykových látek jsou zastoupeny jak primární, tak i sekundární druhy motivů, kdy je užití drogy pouze prostředek k získání určitého prospěchu (např. respekt a uznání členské skupiny)

### **Respondent č.3 žena 23 let**

Mladá slečna, u které se zatím její uživatelské aféry nepodepsaly na jejím vzhledu. Upravená, příjemně vypadající, vystupující vcelku přátelsky.

**rodina:**

*„Rodiče spolu....v rodině pohoda, ale jako hádali jsme se, jako klasika...Vztahy se sourozencema?...Nic moc”.*

**zájmy:**

*„Záliby? Tak hlavně muzika tanec, pivo, kamarádi, hospoda.....”*

Prostředí, které neklade velké obtíže při sehnání látky. Poměrně stereotypní způsoby zábavy, které neposkytují dostatečné množství nových podmětů.

**informovanost:**

*„Tak jako věděla jsem, že nějaký drogy jsou no...dozvěděla jsem se to tak jako vodevšad....jako tak mezi kamarádama”.*

**důvod:**

*„Zábava, kamarádi....někdo tam jako seděl a podal mi to, že jo...”*

Respondentka uvádí jako první zábavu – potřebu nového vjemu a potom až touhu zapadnout do sociální skupiny – kamarádi. Ovšem dle Maslowovy hierarchie potřeb je potřeba někam patřit o dva stupně v pyramidě níže než potřeba nového vjemu, tudíž by ji člověk měl uspokojovat nejdříve.(Říčan, 2009, str.189) Respondentka se snažila nevybočovat ze sociální skupiny. Na její stupeň konformity působil tlak jejího sociálního prostředí.

**zkušenosti a pocity:**

*„Jako všechny drogy, nebo tvrdý”? (měkké) „V patnácti”*

*(tvrdší) „V sedmnácti...na intru no....”*

*první užití... „Nic”*

*„No jako žádnou legraci mi to teda nepřineslo, tak jsem ale řekla, že v tom budu pokračovat a pak už to šlo, chápeš....že něco bude”*

Zde se opět se objevuje zkoušení nepoznaného což spadá do skupiny exploračních stimulačních motivů, touha po nových zážitcích, která neodezněla ani po prvním neúspěchu. V tomto případě jsme svědky vzniku určité paradoxní

situace, kdy se uživatelka znovu rozhodne užít drogu v očekávání, že další účinek bude intenzivnější než ten první.

## **Respondent č.4 žena 21 let**

Přátelsky vystupující, upravená, nezanedbaná, vzhledem ke statnější postavě se na ní ještě neprojeví vnější fyzické důsledky užívání.

**původní rodina:**

*„Rodina naprosto skvělá, fungující, rodiče přes třicet let spolu.....”*

Opět se ukazuje, že ani zdánlivě fungující rodina není zárukou, že potomek nepropadne návykovým látkám

**zájmy:**

*„Koníčky”? (směje se) „Alkohol, festivaly (hudební), kamarády.....”*

Je zde patrné, že osoba je úzce zaměřena, což opět potvrzuje domněnku potřeby nových vnějších podmětů. Stejně druhy zálib uvedla také respondentka č.3

**školní prospěch:**

*„Na základní škole s vyznamenáním, na střední věčně za školou, ale maturita úspěšně složena...”*

Respondentka tvrdí, že neměla co se týče vzdělání, žádné výraznější obtíže. Vzhledem k odpovědím vzájemným se k tématu rodiny je patrné, že byla spokojena a netrpěla žádnými problémy. Vynikající prospěch na základní škole a častá absence na škole střední ukazuje na změnu v respondentčině vnímání výkonové motivace. Tento jev není však doménou pouze uživatelů drog, ale je běžný také u abstinující mládeže, která teprve hledá svou životní cestu.

**Informovanost:**

*„Tak nějak na tý základní škole, nějaká občanská výchova, tak 7. třída...”*

*„Tak jako takový všeobecný bububu, jak rodiče tak škola....”*

Prevence vykonávaná s myšlenkou odradit uživatele za pomoci obavy a strachu z užívání drog mívá paradoxně opačný účinek, kdy tzv. zakázané ovoce probouzí v uživateli touhu toto tabu vyzkoušet (explorační motiv).

**zkušenost:**

první kontakt - *„Bylo mi asi tak sedmnáct a byla to tráva...”*

*„Kamarádi, kteří tomu jako holdovali....mě bylo z deseti prvních případů devětkrát špatně...”*

**pocity:**

*„Tak poprví vod toho čekáš jako strašně moc, z toho co ti říkaj kamarádi, tak čekáš nějaký vzrůšo, ve finále, je člověk zklamanej, protože to tak není že jo...”*

První užití užití nevyvolalo u odpovídající očekávaný pocit což vedlo ke zklamání. I přes tuto zkušenost se respondentka opět k těmto látkám, kdy ji opakované užití přineslo požadované pocity. Je možné, že pokud by si našla v tomto období jiný způsob jak uspokojit svou potřebu, mohla od užívání sama upustit.

**důvod:**

*„Takže jsem to vzala jako z důvodu zapadnout do party, bejt jako ostatní”.*

Dotazovaná potvrzuje potřebu začlenit se do členské skupiny. *„Prožívání a jednání jedince ve společnosti je určováno skupinami, jejichž je tento jedinec členem a v nichž se také projevuje”.*(Říčan, 2009, str.205)

## **Respondent č.5 muž 25 let**

Oblečen do stylu „street - adrenalinového sportovce“, sám však žádnou takovou zálibu neprovozuje a nedokázal jsem zjistit, že by tomu tak kdy bylo.

**původní rodina:**

*„Úplná rodina a myslím si, že naprosto v pořádku, kromě nějakých běžných šarvátek....jo myslím si, že docela harmonický bez nějakých konfliktů...”*

Mnoho respondentů uvádí, že pochází z fungující rodiny kde se nevyskytovaly větší osobní konflikty. Jedná se o rodinu, která plní veškeré své funkce (Sobotková, 200+, str.33)

**školní prospěch:**

*„Škola mi moc nešla, nejsem studijní typ, základní škola celkem v pohodě, co se týče střední školy, tak tam jsem těžil z těch znalostí ze základní školy, to učení mě nějak nebavilo, nějakým způsobem jsem to prolez až k tý maturitě, kde jsem to docela zvládnul a pak vysoká škola to byl jako bankrot, po dvou semestrech jsem vdešel”.*

V tomto případě se můžeme zamyslet nad faktem, proč výkonost jedince postupně klesala. Je možné, že předchozí negativní zkušenosti ze střídání školy vedly k situaci, že se jedinec nevědomky pasoval do pozice předem poraženého, když neobstál ve vysokoškolském vzdělání. Tento druh „naučené bezmoci“, či strachu z dalšího neúspěchu mohl mít také vliv na jeho další

postoj ohledně užívání drog a celkovému postoji k životu. Tato hypotéza však není ověřena.

**zkušenost:**

*„To je otázka, důležitý je si uvědomit co jsou to drogy, no já bych řek, že v těch patnácti...No poprví jsem se s ní potkal jako „tváří v tvář“ na tvrdo...kamarád to přines po škole...“*

**informovanost:**

*„Nějaký povědomí, že něco takovýho existuje jsem jako měl, ale pak až ten osobní kontakt...“*

**důvod a pocity:**

*„Bylo to něco jinýho, byla to taková alternativa, k tomu šedýmu životu, kterej já jsem znal, znal jsem jako takovej konzervativní život vod rodiny a takle, spíš jsem byl jako takovej kdo tíhnul k těm lákavějším, dobrodružnějším věcem...“  
„...poprvé jsem to neprožíval téměř nijak, naprostá nevědomost, asi jsem byl spíš zvědavěj,asi jsem byl spíš ve fázi očekávání než nějakýho naplnění jo...mě to v podstatě tenkrát nic nedávalo, dokázal jsem se udržet v kontaktu s vrstevníky, byl jsem IN, nebo jak bych to řek, prostě nemůžu, říct jako, že by mi osobně něco přinášely...depresema jsem přitom nějak netrpěl, stalo se mi to jenom jednou, že jsem měl opravdu jako nějak depku, ale to bylo jenom po jedný zkušenosti jako...“*

I zde se projevuje velký vliv členské a zároveň referenční skupiny a touhy udržet se v ní. Jedná se o styl konformního jednání uživatele. „Skupina vyvíjí na jedince tlak ke konformitě v jednání i v názorech. Pokud jedinec jedná a mluví ve shodě s ostatními, ti ho chválí, cení si ho a poskytují mu nejrůznější výhody. V opačném případě se jeho pozice ve skupině zhoršuje“. (Říčan, 2009, str.211)

V kombinaci se stereotypním životem se projevila opět potřeba něčeho nového, nepoznaného. Uživatel projevil potřebu přijímat od okolí vnější stimulační prvky, které vyvolávají duševní a tělesnou aktivitu. Respondent očekával, že mu užití drogy přinese vzrušení do života.

## **Respondent č.6 muž 26 let**

Celkem uzavřená osobnost u které bylo celkem obtížné navázat rozhovor což je patrné i na odpovědích. Ve své čepici s kšilttem ozdobenou vršky od

zapalovačů, kterou zřejmě málokdy sundal z hlavy vhlížel jako člen méně známé rockové skupin.

**původní rodina:**

*„Rozvedený, moc nefungovala...do čtrnácti jsem se cítil fajn, pak už to stálo za vyližprdel...”*

Odpovídajícímu scházel v původní rodině pocit psychické pohody, od období puberty, kdy je jedinec citlivější na přijímání intenzivnějších podnětů zvenčí.

**zkušenost:**

*„Hele tak jako někdy tak ve čtrnácti...vod známího, jen tak jsme leželi poflakovali se...”*

*„Drogu jsem užil poprvé v patnácti, v parku s kamarádem...”*

Bývá lepší pokud je volný čas vyplněn koníčky, nebo zájmy v přiměřené míře. Dostatečná strukturace času naučí jedince dodržování jistého řádu a dotyčný nehledá nevhodnou zábavu.

**důvod:**

*„Tak asi, že jsem to chtěl zkusit, z nudy, nebo takhle...já sám se k tomu přived, já nevím, kamarád von to bral taky poprví ne...ale prostě to spíš tak jenom zkusit no...určitě mi to nikdo nedoporučil“.*

Pocit nudy evokuje opět potřebu po nových vnějších podnětech.

**pocity:**

pocit poprvé - *„Byl jsem hodně vysmátej...”*

*„Spíš sem tím zabíjel čas téma drogama...pocity jako už nic moc, ale spíš se tím docela odreagovávám...”*

Respondent nepoznal správnou formu uvolňování napětí a zvolil k tomu psychotropní látky. „Motivem činnosti bývá často dosažení určitého citového stavu, který subjekt zná ze zkušenosti, např. *Radost ze hry, nebo výhry, erotického vzrušení, jehož docílí sledováním pornografického filmu, míru v duši, které zakusil na výletu v horách, extáze, kterou prožil při meditaci, jedinečného blaha, jež mu poskytl heroin*“ (Říčan, 2009, str.179)

V tomto případě mohla hrát velkou roli také špatná strukturace času, kdy se jedinec nedokázal vypořádat s vlastním volným časem.

## **Respondent č.7 muž 26 let**

Tento odpovídající vykazoval velkou nedůvěru k rozhovoru a jeho odpovědi byly vždy úsečné a strohé. Zevnějškem budil dojem „nekonvenčního umělce“, s účesem typu rasta.

### **původní rodina:**

*„Rozvedená, střídavě oblačno....tři nevlastní sestry...nikoho z nich jsem neviděl už hodně dlouho, aspoň tři roky...”*

Nespokojenost v rodině se u respondentů objevuje střídavě. Rodina zřejmě neposkytovala odpovídajícímu dostatečné sociální zázemí a oporu, tudíž se s jejími členy respondent přestal stýkat. Můžeme mluvit o obrané strategii, nebo způsobu vypořádání se s problémem tzv. coping.

### **školní prospěch:**

*„Průměrně”.*

### **informovanost:**

*„V deseti (nevěrohodné), ve škole...na přednášce, osvěta...”*

*„Co sem vo tom věděl? Jako každej, celkem nic...”*

Zmínka o nízkém věku, kdy se dotazovaný poprvé dozvěděl o drogách je velmi zavádějící, spíše se zdá, že si respondent nevzpomíná, pouze chce tuto otázku rychle odbýt. Tomu nasvědčuje také druhá odpověď ohledně míry informovanosti.

### **zkušenost:**

*„Ježišmarja, patnáct – šestnáct?! S partou přátel...vyzkoušet to”*

Věk okolo patnácti let je nejčastějším obdobím pro první užití drogy.

### **důvod:**

*„...zvědavost...kámoši to donesli,zhruba tak...”*

Jedná se o vnitřní exploračně - stimulační motiv.

### **pocity:**

*„Kdybych si to pamatoval...nic extra...”*

Ačkoliv popisuje pocity po prvním užití spíše negativně, opět se uchýlí k dalšímu užití. I když spojitost mezi užíváním návykových látek a pamětí byla již mnohokrát popsána, myslím si, že v tomto případě se spíše jednalo o neochotu vypovídajícího podat přesnější informace.

## **Respondent č.8 muž 27 let**

První dojem budil tento odpovídající takový, že jde o člověka, který přemýšlí o tom co říká, až intelektuální typ. Také při rozhovoru se snažil používat spisovné výrazy. Oblečen byl v džínových kalhotách a vybledlém zašpiněném saku.

### **původní rodina:**

*„Rodina normálně úplná...jo myslím, že fungovala rodina, dobře jsem se cítil v rodině...“*

### **školní prospěch:**

*„Já bych řek takovej průměr jo, že něco dobrýho jako třeba matika, ale jazyky jsem propadal, každej má něco prostě...“*

Lidé se snaží plnit své úkoly, které hodnotí z vlastního hlediska k určitému standardu pro úspěch. Z tohoto konání získávají pocit uspokojení. Tento jev nazýváme výkonovou motivací. (Plháková, 2004, str. 372). U drogových uživatelů bývá tato motivace utlumena a nahrazena touhou po látce samotné.

### **zkušenost:**

*„V šestý třídě...jakoby ve škole...největší znalosti jsem měl jako v šestý třídě...“ (první užití) „Nevím jestli sedmnáct, nebo šestnáct, ale tyjo sedmnáct...s kámošema na nějaký kalbě, ale nebylo to pro mě tak důležitý, že bych si to pamatoval, přišlo mi to jako v pohodě, že už jsem měl takovou informaci, že už je to jako běžný a neměl jsem pocit jako, že bych do toho moh spadnout...“*  
*„Ne je to chyták, třeba, že to lidi zkoušeli a já u toho jako byl, ale vůbec jsem se toho nezúčastnil, takže pak to najednou jakoby vzešlo...to seznámení u mě bylo jako takový pozvolný...“*

### **důvod:**

*„Chtěl jsem to zkusit, měl jsem pocit jakože už o tom hodně věcí vim...už to bylo poměrně individuální rozhodnutí...“*

Respondent se snaží bezděčně logicky ospravedlnit důvod svého prvního užití. Tvrdí, že to bylo z jeho vlastního rozhodnutí látku vyzkoušet. Opět se jedná o explorační stimulační motiv.

### **pocity:**

*„...jakoby nemam negativní (zážitek)...špatně snáším alkohol, ale z ilegálních látek jsem neměl jakoby problémy, jako to má každej hodně individuální...“*

*(po delší době) neměl jsem s tím problémy, pak po delší době jsem měl pocit, že už to ovlivňuje jako mojí mysl, moje tělo...“*

Odpovídající nemá s užíváním drog negativní zkušenost a nemá, pro něj, pádný důvod proč by přestával. A to ani přes fakt, že dle jeho vlastních slov již pocítil vliv užívání drog na svůj organismus. Začal ztrácet váhu, zažil dentální obtíže, začínal více zapomínat.

## **Respondent č.9 žena 27 let**

Na první pohled nevypadá respondentka příliš zanedbaně. Pouze mě překvapil její věk, protože díky vyzáblé protáhlé tváři a vystupujícím lícním kostem bych ji typoval o deset let starší. Prezentovala se velmi svérázným vystupováním. Její oblečení a pozdější výpověď svědčily o vedení promiskuitního života.

**původní rodina:**

*„Já sem měla normálně matku i fotra...znáš to ne, když mi bylo nějakých těch náct, tak jsme se prostě kousali s matkou, párkrát sem i zdrhala...“*

Díky zmiňovaným konfliktům s rodiči, je velmi pravděpodobná úvaha o chybějící sociální opoře uvnitř původní rodiny. Pokud byly zájmy některého člena rodiny viditelně vyvyšovány nad zájmy respondentky, dalo by se hovořit i o částečné dysfunkci tohoto prostředí. Tato domněnka se však tímto rozhovorem nepovedla prokázat.

**zájmy:**

*„...vole na zájem teďko není čas, buďto scháníš prachy, nebo máš a seš v klidu nabouchlej...“*

Respondentka sama přiznává, že veškerý její zájem je již pohlcen obstaráváním drogy.

**školní prospěch:**

*„...ty vole já mám normálně maturu....“*

Věk prvního užití a maturitní rok se překrývaly. Proto je možné, že určitou roli při rozhodnutí k užití drogy mohl hrát také stres vyplývající z povinností, jelikož toto období bývá, v životě dospívajícího jedince, velmi emočně intenzivní a osobnost takového člověka bývá velice snadno ovlivnitelná.

**informovanost:**

*„...už nevím kdy sem se vo tom dozvěděla, asi někdy na základce, prostě někdo přišel a „neberte drogy...“*



Z výpovědi je patrné, že preventivní přednáška neulpěla respondentce v paměti. Přednášky bývají lazené pouze do odstrašující formy, která nemá vždy ten správný účinek a často spíše podnítl zvědavost jedince.

**Zkušenost a důvod:**

*„Poprvé to přitáh borec s kerym jsem byla, asi v osumnácti no...tak to zkusíme, dáme si, hurá, já sem to taky chtěla vyzkoušet, lepší než chcát proti větru víš co...“*

V tomto případě je opět patrný vliv okolí, konkrétně tehdejšího partnera.

*„Většina lidí podlehne tlaku skupiny a naučí se projevovat souhlas s většinou i tehdy, když vidí skutečnost jinak – spolehnou-li se na své smysly a svůj úsudek“.* (Říčan, 2009, str.211)

**pocity:**

*„Nejdřív to bylo chcípí a pak jsem se poblila...pak to bylo vostřejší, jak když tě protáhnou, teď už to není, spíš je ti blbě tak si dáš aby ses srovnal, pak to chvíli vydrží...sem to chtěla vyzkoušet....mladej do mě furt kéroval....“*

Odpovídající se opět bezděčně zmínila o velkém vlivu partnera na její rozhodnutí ohledně návykových látek. Míra konformity je u drogových uživatelů značně vysoká, snadno se přizpůsobí tlaku ze směru přesvědčujícího.

## **Respondent č.10 muž 21 let**

Tento mladík tvoří partnerský pár s respondentkou č.11. Zdá se, že ve vztahu má hlavní slovo, většinu otázek kladených později respondentce č.11 měl snahu vždy komentovat či doplnit. Na svůj nižší věk vypadal již dosti sešle a pohuble, ale vystupování měl velmi sebejisté. Oblečen byl v notně obnošené kožené bundě a džínových kalhotách.

**vztah s partnerkou a životní postoj:**

*„...sem s XXX (respondentka č.10) v jedný chatě u trati, je to rozbitý, ale nikdo nám tam neleze, akorát jednou se tam dostal nákej somr tak jsem ho nakopal do piče“.*

Respondent se projevuje velkým sebevědomím a nebojí se ani fyzického střetu či konfliktu.

*..práci vole? Zapomeň...když dlouho vopruzuješ tak vždycky někdo něco dá, jako třeba ty (smích)...“*

Odpovídající zaujímá negativní postoj k práci a souvisejícím povinnostem.

Vybudoval si systém parazitického stylu přežívání na svém okolí. Jedná se o

člověka jenž je schopen vyvinout dostatečný tlak na ostatní, aby se chovali v jeho zájmu. Tento způsob ovlivňování druhých využívá také ve vztahu s partnerkou.

**původní rodina:**

*„Já žil s matkou a bratrem, to je kretén, takže než mi bylo vo sumnáct, sem vypad a voni se po mě ani nescháněli“.*

Nespokojenost v původní rodině mohla vést odpovídajícího k úniku z tohoto prostředí. Mezi sourozenci zřejmě panovala určitá rivalita či žárlivost, která mohla pramenit z přístupů k životnímu stylu.

**Školní prospěch:**

*„já sem elektrikář, ale vyrazili mě před koncem ne“.*

Odpovídající nezdělil důvod ukončení jeho vyučení. Potřeba vzdělání nebyla zřejmě dostatečně silná na to aby donutila respondenta dokončit vyučení.

Kořeny tohoto problému můžeme hledat v útlumu výkonové motivace, která často provází drogovou závislost.

**zkušenost a pocity:**

*„Poprvé to dotáh "Lažan" k nějakýmu vohni, chlastík, prdel a pak sme si dali, byla to bomba ne...sem byl fracek tak šestnác...“*

*„Prej, že si zvykneš a už ti to nepřide ale když si dáš znova je to lepší, ale abys toho sežral kýbl ne...“*

Ač se k jiným povinnostem tento odpovídající staví spíše vlažně, pravidla týkající se správného dávkování a užívání drogy (v tomto případě pervitinu) nebere na lehkou váhu a díky jisté preciznosti v tomto „oboru“ je uznáván ve svém okolí.

**důvod:**

*„Já nevím, proč sem začal, žrali všichni, a nic, tak sem dal taky a v poho...prostě zkusit...“*

*„...jsou z toho všichni pochcaný, ale co nám je fajn a nikdo do nás nesere, staráš se jen vo prachy a ne vo to, že máš někde bejt, nebo něco udělat“.*

Zdánlivě stále se opakující scénář nového prožitku a nové zkušenosti může být podbarven, částečnou touhou po vzdoru k zažitým praktikám ve společnosti, potřebu uniknout ze stávajícího prostředí. *„Stejně naléhavé bývají negativní potřeby: k jejich uspokojení je naopak zapotřebí uniknout nežádoucímu objektu či stavu. Sem patří potřeba bezpečí, potřeba klidu pro spánek, potřeba zbavit*

se bolesti či nepohodlí“ (Říčan, 2009, str.180) Odpovídající projevil odpor k běžnému systému života a práce, což může pramenit z obavy vlastního neúspěchu a odpovědnosti.

## **Respondent č.11 Žena 19 let**

Mladá žena na které se již drogová kariéra viditelně podepsala tvoří pár s respondentem č.10. Její názor je značně ovlivněn partnerovým postojem, ale vůči rozhovoru vystupovala agresivněji než on. Oblečena byla do děravých kalhot a vytahaného svetru. Její jistota pramenila zřejmě z přítomnosti partnera, ve kterém zřejmě vidí jedinou oporu.

### **vztah s partnerem a životní postoj:**

*„My nikoho nechcem, ať nám dá každej pokoj... YYY (resp.č.10) to zná a všechno vobejde, když něco chcem....“*

Už od začátku rozhovoru se odpovídající odvolává na partnera.

### **původní rodina:**

*„S našima byla nuda a furt něco chtěli,vůbec nic mi nedovolili, já když potkala YYY tak sem z toho konečně vypadla...furt dokola...On se stará vo mě a já vo něj, nic jinýho nepotřebuješ“.*

Dívka se zmínila o odporu k řádu v původní rodině, kde se podle jejích slov nudila. Zajímavé ovšem je, že ačkoliv projevila nechuť k autoritativnímu způsobu výchovy v původní rodině, nechá se opět životem vést a ovlivňovat tentokrát od partnera, který jí viditelně určuje hranice každého dne.

### **informovanost:**

*„...si nevzpomínám, kdy sem se dověděla prvně vo fetu...fakt dementní votázky“.*

Preventivní akce nezanechaly v odpovídající větší stopy zájmu. Uživatelka projevila odpor a nechť mluvit o tomto tématu. Standardně pojaté přednášky, se jeví jako nezáživné a striktně odstrašující charakter neplní svou odrazující funkci.

### **zkušenost a důvod:**

*„Poprvé jsem si dala náky „esko“9 na pařbě, dotáh to bejvalej, to mi bylo asi sedmnáct, prostě to neznáš tak to zkusíš. Smažíme až tady s prdelkou, von ví co s tím“.*

Explorační stimulační motiv, čili potřeba nového zážitku je potvrzena již předešlými odpověďmi, kdy padla zmínka o nudě v původní rodině. V tomto

případě se však může podbízet také možnost potřeby úniku ze stereotypu prostředí rodiny, což můžeme brát jako únik od problému, neboli určitý druh obraného mechanismu, reakce sloužící k ochraně integrity osobnosti.

**pocity:**

*„...na tý pařbě si to moc nepamatuju, já se předtím vožrala, ale s tím to nebylo vůbec nic...ted’ se krásně uvolníš ne, je ti to jedno, kterej kreten je vokolo, takový teplo...každej nám může vylízat“*

Respondentka označuje drogu jako prostředek k uvolnění. Uspokojuje ji samotné užití drogy což můžeme zařadit do kategorie motivů vnitřních.

U tohoto páru odpovídajících se vyskytují podobné problémy a podobné důvody k užívání drog. Oba byli nespokojeni v původních rodinách, což vedlo k následnému opuštění. Vyskytuje se zde také velké ovlivnění jiných osob při prvním užití, ačkoliv přesný důvod nedokáže ,ani jeden z nich přesněji specifikovat. Jejich partnerské soužití jim dle jejich slov velice vyhovuje. Zde můžeme poukázat na potřebu afiliace, lidskou potřebu vytvářet sociální skupiny s lidmi podobného smýšlení se sociální skupinou i když se jedná pouze o jednoho člověka – partnera.

## **Respondent č.12 muž 31 let**

Bezdomovec, žijící u teplovodu michelské teplárny, ve velmi zanedbaném stavu. Tohoto odpovídajícího bylo velmi obtížné udržet u daného tématu.

Účinky drog a zřejmě také alkoholu si vybrali již velkou daň na psychickém i fyzickém stavu respondenta.

**školní prospěch:**

*..já sem zámečník sem to dělal...a vono když do toho spadneš tak to de rovnou vole ne...”*

K tématu školního prospěchu jsem se při rozhovoru blíže nedostal.

**původní rodina:**

*„Matka umřela a fotra už sem neviděl, nevím vole ne, asi ještě je, ale já nic nechci...”*

Odpovídajícímu chyběl kontakt s rodinou, jež byla po smrti matky neúplná. Od otce se mu nedostávalo dostatečné sociální podpory a respondent nevyhledával žádný kontakt s rodinou.

Ohledně původní rodiny mi respondent nebyl ochoten sdělit více informací, zdálo se mi, že si dotazovaný nevzpomíná.

**informovanost:**

*„já čet vo fetu v knížce ne...”*

Zde můžeme poukázat na nižší informovanost ohledně návykových látek. Jedná se o starší generaci uživatele.

**zkušenost:**

*„no začalo to když jsme hrály (kapela), já rval vejšku vole ne...známí donesli seno...to byly zlatý časy to sem zkusil i morfák, a začli jehly...ted' si dám tak z pytlíku pro zahřátí, jinak ne...jehlu už sem neviděl vole ne, nemám prachy..musíš zapomenout na zimu...”*

Dotazovaný vyzkoušel měkké drogy, poté přešel k tvrdým drogám a nakonec skončil u zneužívání těkavých látek - čichačství, ke kterému sklouzl vlivem sociální a finanční nouze.

**důvod:**

*„Sme byli androš<sup>9</sup> vole ne zábavová skupina pochcaný vrata (smích), šli do toho šichni, prostě klídek...”*

Zde je patrný velký vliv členské referenční skupiny. Respondent byl přesvědčen, že aby byl správným členem skupiny musí dodržovat veškeré rituály.

**respondent č.13**

Tento dotazovaný mi přislíbil, rozhovor požádal mě o cigaretu, vzal si celou krabičku a s výsměchem odešel.

*Po procesech kódování můžeme vytvořit jednotlivé návrhy zakotvené teorie.*  
(Strauss, Corbinová, 2009, str. 98)

---

9 Underground – neoficiální hnutí, kulturní směr, tajný proud protestující proti konformitě, proti oficiální kultuře

### 3.4. Shrnutí

Motivační prvek č.1

#### **Ovlivnění sociální skupinou a prostředím**

Člověk, jako společenská bytost, má potřebu sounáležet se skupinou lidí, jenž se vyznačují podobným smýšlením, nebo názory, které dotyčnému jedinci vyhovují. Člověk je ochoten pro členství, nebo udržení se v takovéto skupině podstoupit nemalé riziko. Tuto skutečnost potvrzuje např. Marie Vágnerová ve své práci. V tomto uskupení je jedinci přidělena určitá sociální role a prostředí skupiny očekává, její plnění. Pokud se jedná o skupinu uznávající konzumaci drog, musí se člověk, v touze po příslušnosti, přizpůsobit standardům skupiny. Jedinec se přizpůsobí převažujícímu názoru dané společnosti, neboť si myslí, že se mu toto jednání vyplatí, většinou v podobě oblíbenosti u ostatních členů. Bohužel v případě drogové závislosti se jedná o akceptaci, kdy člověk přijme nesprávný druh normy skupiny (např. na základě zkušenosti) a dále se podle něj bude chovat, nebo o identifikaci, kdy se osoba dokonce ztotožní s hodnotami této společnosti. U tohoto konformního chování jde o vnitřní přijetí sociální normy zneužívání drog, které je velmi těžké opustit. Odborné texty uvádějí fakt, že míra konformity roste se zvětšujícím se počtem členů ve skupině, ale pouze do počtu pěti účastníků. Po tomto počtu se již míra konformity nemění. Žádný z dotázaných neuvedl variantu, kdy drogu užil o samotě, vždy u toho byli přítomni ostatní členové sociální skupiny, kteří ho v jeho záměru podpořili. Ve třech případech uvedli odpovídající č. 5, 6, a 9, že vyzkoušeli drogu pouze v přítomnosti jediné další osoby, jinak se u prvního experimentu vždy vyskytovala větší skupina lidí.

Uživatel je velkou měrou ovlivněn sociální situací, příhodným prostředím a uvolněnou náladou, jež poskytují např. prostředí zábav či večírků. Polovina respondentů konkrétně uvedla, že poprvé vyzkoušeli drogu v prostředí oslav či večírků. Jednotlivec je tímto prostředím stržen, často již pod vlivem legální návykové látky (alkoholu) a jeho schopnost úsudku je mnohdy omezena.

Motivační prvek v podobě ovlivnění sociální skupinou a sociálním prostředím, potvrdil výzkum u většiny respondentů, kteří uváděli, že se první zkušenost s drogou odehrála v okruhu jim příjemné sociální skupiny, často po doporučení jednoho z členů a v prostředí, které nekladlo užití žádné překážky. Ovlivnění

sociální skupinou a sociálním prostředím, je jedním z hlavních faktorů, který vtáhne jedince do závislosti, neboť uživatel poprvé vyzkouší drogu převážně ve skupině a pod jejím naléháním.

Motivační prvek č.2

### **Stimulační motivy a explorační chování**

Jedním z hlavních důvodů, který lehce vyčnívá nad ostatní je ze skupiny motivací vnitřních „*potřeba nového podnětu*” - zážitku. Tyto druhy motivů jsou hlouběji zakořeněny v nitru člověka, protože jedinec neočekává žádnou viditelnou vnější odměnu za vykonanou aktivitu, ale samotné provádění činnosti je uspokojujícím prvkem a zájmem osoby. Oprostit se od potřeby tohoto druhu je daleko složitější, než u motivů vnějších. Uživatelé sáhnou po droze převážně z důvodu nedostatku jiných impulsů/podnětů (nudí se). Jelikož většina z odpovídajících, neuvedla žádný vážnější druh zájmu či záliby, nabízí se možnost, že se uchýlili k užívání drog právě pro nedostatek zážitků.

Respondentka č. 11 doslova uvedla, že se „nudila“ v původní rodině, její touha po nových podmínkách ji mohla nasměrovat právě k zneužívání návykových látek. Více než 80 % respondentů uvedlo zvědavost a touhu vyzkoušet účinky drogy jako hlavní důvod proč poprvé užili tento druh návykové látky.

Explorační způsob chování a touha objevovat nové věci a pocity, je člověku vrozená. O těchto zkušenostech hovoří například A. Plháková, nebo M.

Nakonečný ve svých studiích. Jedná se o obyčejnou lidskou zvědavost co většinu lidí vrhne do prvních experimentů s návykovou nelegální látkou. Člověk potřebuje přiměřený přísun nových vjemů, což mu přináší psychické uspokojení a duševní vyrovnanost. Pokud nemá adekvátní přísun zajímavých vjemů, může hledat nové zážitky v užívání drog. Jelikož lidské receptory reagují hlavně na změnu, na určitou stimulaci, jedná se o skupinu stimulačních motivů. Ve výzkumu se objevila skutečnost, že uživatelé se rekrutují spíše ze skupiny, jejichž zájmy je neuspokojují, nemají žádnou vážnější zálibu, či koníček. Tento problém můžeme hledat i v původní rodině, kdy rodiče nenaučili svého potomka „*bavít se*”, nebo mu k tomu neposkytli dostatečný prostor.

### Motivační prvek č.3

#### **Vliv výkonové motivace**

Výkonovou motivaci můžeme považovat za určitý postoj k výsledku své vlastní činnosti. Výzkum ukázal, že tento druh motivace, byl u respondentů buď na velmi nízké úrovni, nebo měl klesající tendenci, což ukazují některé průběhy školní docházky. Například Respondentka č.4 uvádí, že měla velmi dobrý prospěch na základní škole, ale na střední škole se dostavil ustupující zájem o studium. Podobnou tendenci můžeme pozorovat také u odpovídajícího č. 5. Také co se týče volnočasových zájmů, nenarazil jsem během výzkumu na zmínku o jakékoliv vážné zálibě (mimo respondenta č. 12, který projevil zájem o muziku, hru na hudební nástroj), spíše se jednalo vždy o všeobecné pojetí volného času. Při dlouhodobém užívání drog veškeré zájmy ustupují, a jedinec veškerou činnost zaměří na získání a užití drogy, ale z výzkumu vyplývá, že výkonová motivace je u těchto lidí slabší již před vznikem závislosti. Další touha rozvíjet se jako osobnost je u uživatelů návykových látek potlačena na minimum.

Hodnota výkonové motivace je formována v časném dětství, díky vlivu prokreační rodiny (nebo společnosti v níž je dítě vychovááno) a pokud není dítěti věnována přiměřená péče, nenaučí se správnou míru rozpoznat.

### Motivační prvek č.4

#### **Potřeba úniku od problému**

Únik od problému je jeden z typů obraných mechanismů člověka.

Uživatel sáhne po droze, jestliže se potřebuje oprostit od určitého problému, přebít negativní pocit způsobený vnějším činitelem, vymanit se z prostředí jež mu navozuje negativní pocity. Za toto prostředí považuje uživatel například rodinu s nefunkčními sociálními vztahy, ze které se snaží vymanit. Uživatel chce za pomoci omamných látek navodit příjemný stav mysli, čímž se snaží zapomenout, nebo utlumit nepříjemný pocit vyvolaný obtížemi. Uživatel vidí v droze snadný způsob úlevy, místo toho, aby se pokusil obtíž vyřešit, nebo si myslí, že jiný způsob není. Případné následky vzniklé užíváním drog se jeví uživateli jako nepodstatné, nebo méně závažné, než jeho stávající problém. Účastníci výzkumu tento problém neuváděli, ale z některých rozhovorů vyplynulo, že také tento motiv hraje při rozhodnutí užít drogu určitou roli.



Například respondent č. 10 uvádí nespokojenost z prostředí rodiny, ze kterého později odešel, ovšem první experimenty s drogou uskutečnil již o rok dříve což mohl být určitý projev potřeby úniku z této společnosti. Podobnou zkušenost uvádí také jeho partnerka respondentka č. 11. Člověk v úzkých se rád vydá jednoduchou pohodlnou cestou jak se zbavit nepříjemných pocitů vyvolaných životní obtíží. Tuto možnost „zapomnění“, nelegální drogy nabízejí a ve chvíli krize, dotyčný neřeší budoucí negativní následky jeho počínání. Vidí pouze okamžitou úlevu či možnost úniku a vydá se cestou „nejmenšího odporu“. Člověk může utíkat jak od konkrétního problému tak také z neuspokojivého, nepříjemného prostředí. Tento motivační prvek by hrál jistě větší roli, např. v prostředí nápravných zařízení, kde na osobnost více doléhají negativní pocity z jejího životního neúspěchu a „nepřátelského“ prostředí. Ovšem účastníci rozhovoru takové zkušenosti neprožili ani neuváděli žádné jiné situace, které by mohly vyvolat velké psychické strádání.

#### Motivační prvek č.5

##### **Vliv rodinného prostředí**

Dalším specificky ovlivňujícím faktorem, který může souviset se zneužíváním drog je funkčnost rodiny. Výzkum poukázal na skutečnost, že úplnost rodiny nemá takový vliv na tendenci ke zneužívání drog, jako její funkčnost, popřípadě harmonie v rodině. Také uživatelé z kompletních rodin, jež popisovaly situaci v jejich původní rodině kladně, začali experimentovat s drogami. V rozhovoru uvedla pouze polovina respondentů neúplnost rodiny. Respondenti č. 3, 4, 5 a 8 dokonce popisovali stav v jejich prokreační rodině jako spokojený a harmonický. I přes tento fakt se uchýlili k psychotropním látkám. Ovšem žádný z odpovídajících neuvedl jako hlavní důvod, díky kterému začal experimentovat s psychotropními látkami, obtíže v rodině, nebo únik před těmito problémy. Spíše jde o faktor částečně ovlivňující rozhodnutí uživatele, než hlavní hybnou sílu k tomuto rizikovému jednání. Pokud má původní rodina zažité nesprávné, nebo dokonce patologické návyky, potomek je převeze jako vlastní a jedná tak podle nich také v budoucnu. V případě, že původní rodina neposkytne svému potomku dostatečné vysvětlení některých sociálních situací, osvojí si jedinec většinou pro něj nejatraktivnější způsob řešení, který nebývá vždy tím správným a může být zkreslen pohledem většinové společnosti, ovlivněným např. médií,

nebo postojem ve společnosti obecně. Vliv úplné/neúplné rodiny není pro vznik drogové závislosti podstatnou hybnou silou. Daleko větší problém vytváří dysfunkčnost a zájmová oploštěnost původní rodiny, která nenaučí jedince vyhledávat nové podměty společensky akceptovatelným způsobem.

Motivační prvek č.6

### **Účinnost preventivních akcí**

Jak je z výzkumu patrné, klasické druhy prevence ve formě jednotvárných přednášek nezanechávají v uživateli zásadní dojem, často ho naopak podnítl ke zvědavosti z experimentu. Tyto poznatky, jež uvádí např. A. Tyler ve své publikaci, potvrzuje drtivá většina dotazovaných, jež uvedla vzpomínku na protidrogové besedy, zařizované školou, ale žádný z nich si nebyl schopen vzpomenout na jakékoliv detaily ohledně tohoto druhu prevence. Informovanost uživatelů o rizicích spojených s užíváním je poměrně vysoká, ovšem nepřímo úměrně klesá s dřívějším datem narození uživatele. Z výpovědí účastníků rozhovoru vyplývá, že ač měli poměrně dostatečné množství informací o drogách (až na určité výjimky) nezanechaly v nich tyto druhy preventivních postupů větší stopy. Specifická primární prevence by neměla být zaměřena pouze na problematiku drog, ale komplexně propojovat otázky také ohledně ostatního rizikového chování. I když se opět vrací problém funkce původní rodiny, která hraje v životě jedince jednu z hlavních preventivních rolí a předává mu základní hodnotové systémy, je dále velmi důležité oživit také formy školní primární prevence, které by se neměly držet pouze nudného předávání faktů a odstrašovat bez důkladného vysvětlení problematiky, ale měly by pracovat se samotnými příběhy lidí, kteří mají s tímto negativním fenoménem co dočinění. Různé zapojení jak sociálních pracovníků, policistů, psychologů, ale také samotných uživatelů drog (třebaže léčených), by jistě zanechalo v posluchači hlubší dojem. Dále je potřeba více se zabývat tzv. nespecifickou primární prevencí, která není zaměřena přímo na konkrétní problematiku, ale řeší otázku obecného protektivního potenciálu díky lepšímu využívání, strukturaci a organizace volného času. Osoba, jež má určitý cíl, který ji baví, nemá potřebu ohlížet se po náhražkách.

### **Některé další souvislosti ovlivňující užití drogy.**

Výzkum dále ukázal souvislost, jestliže uživatel vzal poprvé drogu sám, je mnohem více pravděpodobné, že jeho motivy ke vzetí drogy byly vnitřní, než v případě, že si vzal drogu ve skupině. Mezi další fyzické, interakční a časové faktory, které pobídnou uživatele patří: mírná forma počátečních fyzických příznaků, víra ve skutečnost, že mají užívání pod kontrolou, relativně snadná dostupnost nelegálních návykových látek, velká tolerance ze směru referenční, nebo členské skupiny.

Různé kombinace těchto motivů se největší měrou podílejí na vzniku drogové závislosti.

Tato tabulka zobrazuje výskyt motivačních činitelů u jednotlivých respondentů

**1** – motivační prvek mohl mít vliv

**0** – motivační prvek spíše neměl vliv

**?** - z rozhovoru nevyplývala míra ovlivnění

|             | Vliv soc.<br>Skupiny a<br>prostředí | Stimulační<br>motivy | Výkonová<br>motivace | Potřeba<br>úniku | Rodinné<br>prostředí | Účinnost<br>prevence |
|-------------|-------------------------------------|----------------------|----------------------|------------------|----------------------|----------------------|
| Resp. č. 1  | 1                                   | 1                    | 1                    | 0                | 0                    | 0                    |
| Resp. č. 2  | 1                                   | 1                    | 1                    | 1                | 1                    | 0                    |
| Resp. č. 3  | 1                                   | 1                    | ?                    | 0                | 0                    | 0                    |
| Resp. č. 4  | 1                                   | 0                    | 1                    | 0                | 0                    | 0                    |
| Resp. č. 5  | 1                                   | 1                    | 1                    | 1                | 0                    | ?                    |
| Resp. č. 6  | 1                                   | 1                    | ?                    | 0                | 1                    | ?                    |
| Resp. č. 7  | 1                                   | 1                    | ?                    | 0                | 1                    | 0                    |
| Resp. č. 8  | 0                                   | 1                    | 0                    | 0                | 1                    | 0                    |
| Resp. č. 9  | 1                                   | 1                    | 0                    | 0                | 1                    | 0                    |
| Resp. č. 10 | 1                                   | 1                    | 1                    | ?                | 1                    | ?                    |
| Resp. č. 11 | 1                                   | 1                    | 0                    | 1                | 1                    | ?                    |
| Resp. č. 12 | 1                                   | 0                    | 0                    | 0                | 1                    | 1                    |

### 3.5. Závěr

Označili jsme několik vnitřních a vnějších pohnutek, které většinou v kombinaci, vedou k experimentu s nelegální návykovou látkou, potažmo s následným vznikem a rozvojem drogové závislosti. Důvod pro zneužití drogy má vždy několik kombinujících se faktorů, které by sami o sobě neměli dostatečnou váhu na to, aby se jedinec uchýlil k návykovým látkám. Například kombinací s motivem úniku od problému může dojít k situaci kdy se uživatel snaží uniknout od určité skupiny lidí, z nepříjemného prostředí pro uživatele (původní rodina, konzumní společnost atd.) a přejde ke skupině lidí, jenž uznávají podobné hodnoty, kdy pod vlivem referenční skupiny, podpořen zvědavostí, uživatel okusí nelegální návykovou látku. Existuje nepřehledné množství kombinací a pro každou osobnost je míra podílu jednotlivých ovlivňujících faktorů jiná. Pouze jejich kumulace je spouštěčem, který následuje lavina problémů točících se okolo závislosti.

Díky novým poznatkům, můžeme působit na výchovu jedince již od útlého věku, dokonce i na jeho rodiče, kteří by měli správně zaměřit pozornost o svého potomka, dostatečně ho podporovat v zájmových činnostech, ale na druhou stranu poskytnout dítěti přiměřenou míru volnosti. Také pokud bude zneužívání návykových látek správně podchyceno v začátcích, nemusí k rozvoji v závislost vůbec dojít, když dotyčnému ukážeme správný směr jak uvolnit napětí, zabavit se, či vyřešit případný problém společensky akceptovatelným způsobem.

Nelegální návykovou látku můžeme v tomto ohledu označit za náhražku něčeho co dotyčnému jedinci chybí, tudíž pokud naučíme potencionálního uživatele jak tuto tužbu uspokojit vhodným konáním, nebude mít potřebu uchýlovat se k drogám. Za dobu vytváření této práce se značně změnil můj pohled na uživatele drog, na důvody, které je donutí k užívání návykových látek. Myslel jsem, že například potřeba úniku bude mít větší zastoupení mezi odpověďmi, ale byl jsem velmi překvapen, jednotvárností důvodů, které vedou mladé lidi experimentovat s vlastním zdravím, ale také osobností.

V přílohách této práce uvádím několik dokumentů, jež mi byli nápomocny při provedení terénního výzkumu.

## Seznam použité literatury

- Drapela, V.: *Přehled teorií osobnosti* Praha: Portál 2004 ISBN: 80-7178-766-3
- Fischer, S. Škoda, J.: *Sociální patologie - analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů* Praha: Grada Publishing, a.s., 2009 ISBN 978-80-247-2781-3
- Frankl, V.: *Vůle ke smyslu* Brno: Cesta, 2006 ISBN 80-7295-084-3
- Hartnoll, R., a kol.: *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule - Snowball Sampling* Praha: Úřad vlády ČR, 2003 ISBN 80-86734-08-0
- Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace* Praha: Portál, 2008 ISBN 978-80-7367-485-4
- Howard, J.B. : *Příručka pro uživatele mozku* Praha: Portál, 1998 ISBN 80-7367-052-6
- Kalina, a kol.: *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup* Praha: Úřad Vlády ČR, 2003 ISBN 80-86734-05-6
- Madsen, K.B.: *Teorie motivace* Praha: Academia 1972
- Miovský, M.: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004 ISBN 80-244-0909-7
- Miovská, L., a kol.: *Analýza potřeb klientů nízkoprahových zařízení v Praze v roce 2003* Praha: Úřad vlády České republiky 2005 ISBN 80-86734-39-0
- Nakonečný, M.: *Motivace lidského chování* Praha: Academia, 1996, ISBN 80-200-0592-7
- Nakonečný, M.: *Psychologie osobnosti* Praha: Academia 2000 ISBN 978-80-200-1680-5
- Neuman, W. L.: *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches* Boston: Pearson Education Inc, 2003 ISBN 0-205-35311-8
- Plháková, A.: *Učebnice obecné psychologie* Praha: Academia, 2004 ISBN 80-200-1086-6
- Říčan, P.: *Psychologie – příručka pro studenty* Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-560-8
- Sobotková, I.: *Psychologie rodiny* Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-559-8
- Stafford, P.: *Encyklopedie psychedelických látek* Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN:80-7207-057-6

Strauss, Corbinová: *Základy kvalitativního výzkumu postupy a techniky metody zakotvené teorie* Boskovice: Albert 1999 ISBN 80-85834-60-X

Tyler, A.: *Drogy v ulicích mýty fakta rady* Praha: Ivo Železný s.r.o., 2000 ISBN 80-237-3606-X

Vágnerová, M.: *Základy psychologie* Praha: Karolinum 2007 ISBN 80-246-0841-3

### **Seznam elektronických zdrojů:**

<http://www.adiktologie.cz/?acc=enb>  
<http://www.asociace.org>  
<http://www.bmj.com>  
<http://www.drogy-info.cz>  
<http://www.drogy.net>  
<http://drogy.doktorka.cz/historie-omamnych-drog/>  
<http://www.dropin.cz/>  
<http://www.kcentrumnoe.cz/>  
<http://www.podaneruce.cz/cz/>  
<http://www.sananim.cz/>  
<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

### **Seznam příloh**

příloha č.1: Seznam okruhových otázek pro terénní výzkum

příloha č.2: Informovaný souhlas

příloha č.3: Pomocný záznamový arch pro terénní výzkum

## **Seznam okruhových otázek pro terénní výzkum**

1. Kolik je vám let?
2. Kde žijete?
3. Máte trvalé bydliště?
4. Žijete sám/a nebo s partnerem?
5. Žijete v komunitě, ve squattu?
6. Máte zaměstnání?
7. Jaká byla vaše původní rodina? (úplná, neúplná, rodiče rozvedeni)
8. Jaké panovalo klima ve vaší rodině?
9. Myslíte si že vaše rodina fungovala?
10. Jak jste se cítil/a ve vaší rodině?
11. Měl/a jste sourozence?
12. Jaké jste s nimi měl/a vztahy?
13. Kde jsou dnes?
14. Měl/a jste, nebo stále máte nějaké koníčky, zájmy?
15. Jak jste prospíval/a ve škole?
16. Zažil/a jste v životě situaci, kterou by jste označil/a za velmi obtížnou? (Jakou?)
17. V kolika letech jste se dozvěděl/a o drogách?
18. Za jaké situace jste se prvně dozvěděl/a o drogách?
19. V kolika letech jste prvně užil/a drogu?
20. Za jaké situace jste poprvé užil/a drogu?
21. Co jste v tu dobu věděl/a o návykových látkách? (prevence, semináře od školy, varování od rodičů)
22. Co vás k tomu přimělo vzít drogu? (zvědavost, přátele, zážitek, bezvýchodná situace)
23. Poprvé jste vzal/a drogu sám/a, nebo ve skupině?
24. Byl někdo kdo vám drogu doporučil? Z jaké byl skupiny?
25. Jak jste prožíval/a stav po užití poprvé?
26. Jak jste stav po užití prožíval/a za delší dobu?
27. Jaké pocity vám přináší užívání drog?
28. Jste spokojen/a se svým způsobem žití?
29. Myslíte si, že se váš životní styl změnil?
30. Považujete se za úspěšného?

## **Informovaný souhlas pro provedení rozhovoru, jeho záznam na audionahrávací zařízení a následné použití získaných informací**

Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů v platném znění souhlasím se zveřejněním informací jež jsem poskytl v rozhovoru k praktické části bakalářské práce **Analýza vnějších a vnitřních motivů u drogově závislých** - v patřičné úpravě.

Jsem si vědom toho, že poskytnutím rozhovoru povoluji autorovi této práce zpracovat a vyhodnotit mnou poskytnuté údaje v souladu se zákonem o ochraně osobních informací. Byl jsem informován o dobrovolnosti a anonymitě tohoto rozhovoru a jsem si vědom toho, že kdykoliv mohu rozhovor přerušit či ukončit s tím, že mé odpovědi nebudou pro výzkum použity. Souhlasím s tím, aby byl rozhovor zaznamenán na audionahrávací zařízení.



## Pomocný záznamový arch pro výzkum

|                                 |                  |
|---------------------------------|------------------|
| respondent č.:                  |                  |
| pohlaví:                        | věk:             |
| bydliště/místo působení:        | trvalé bydliště: |
|                                 |                  |
| životní stav:                   |                  |
|                                 |                  |
| zaměstnání:                     |                  |
|                                 |                  |
| zájmy:                          |                  |
|                                 |                  |
| původní rodina:                 |                  |
|                                 |                  |
| sourozenci:                     |                  |
|                                 |                  |
| školní prospěch:                |                  |
|                                 |                  |
| zkušenost s drogami:            |                  |
|                                 |                  |
| náhled na svou životní situaci: |                  |
|                                 |                  |

